ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2012 - 2013

Θέμα: «Η σχολική ζωή (1885–1950) μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα και συγκριτική εξέτασή τους σε σχέση με το εκπαιδευτικό σύστημα».

Επιμελήθηκαν οι μαθήτριες: Όλγα Χαβάκη & Μαρία Χαβάκη

Περιεχόμενα:

σελ.

1. Εισαγωγή 4
2. Σχολιασμός Κειμένων 5
   - Σχολιασμός κειμένου «Η Νέα Παιδαγωγική» 6
   - Σχολιασμός κειμένου «Και πάλι στο σχολείο …» 6
   - Σχολιασμός κειμένου «Η εκδρομή του Δημητρού» 7
   - Σχολιασμός κειμένου «Πως έγινα δάσκαλος» 7
3. Συγκεντρωτικός Πίνακας: Ομοιότητες – Διαφορές 8
4. Λογοτεχνικά Κείμενα 9
   - Λογοτεχνικό Κείμενο: «Η Νέα Παιδαγωγική» 10
   - Λογοτεχνικό Κείμενο: «Και πάλι στο σχολείο» 13
   - Λογοτεχνικό Κείμενο: «Η εκδρομή του Δημητρού» 17
   - Λογοτεχνικό Κείμενο: «Πως έγινα δάσκαλος» 22
5. Διαγραμματική απεικόνιση Εκπαιδευτικών Μεταρρυθμίσεων 24
   - Εκπαιδευτικό σύστημα επί Όθωνα 25
   - Μεταρρύθμιση του 1895 26
   - Μεταρρύθμιση του 1899 27
   - Μεταρρύθμιση του 1913 28
   - Μεταρρύθμιση του 1929 29
   - Μεταρρύθμιση του 1964 30
   - Μεταρρύθμιση του 1976/77 31
   - Μεταρρύθμιση του 1985 32
6. Βιογραφία Συγγραφέων 33
   - Βιογραφικό Σημείωμα Ν. Καζαντζάκη 34
   - Βιογραφικό Σημείωμα Ζ. Σαρή 40
   - Βιογραφικό Σημείωμα Κ. Παπά 43
   - Βιογραφικό Σημείωμα Α. Δελμούζου 44
7. Βιβλιογραφία 48

Στην καθηγήτριά μας κ. Σμαράγδα Ζάγκου
που μας παρότρυνε σ’ αυτή την εργασία …

Εισαγωγή

Στην εργασία παρουσιάζονται τα κείμενα «Η Νέα Παιδαγωγική» του Ν. Καζαντζάκη, «Και πάλι στο σχολείο …» της Ζ. Σαρή, «Η εκδρομή του Δημητρού» της Κ. Παπά και «Πως έγινα δάσκαλος» του Α. Δελμούζου και εντοπίζονται και ομαδοποιούνται οι ομοιότητες – διαφορές των μαθητών, των δασκάλων και του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως παρουσιάζονται από τα κείμενα των συγγραφέων. Στη συνέχεια παρατίθενται διαγραμματικές απεικονίσεις των εκπαιδευτικών συστημάτων – μεταρρυθμίσεων που ίσχυσαν από την εποχή του Όθωνα μέχρι το 1985 και εκτενή βιογραφικά σημειώματα των συγγραφέων.

Σχολιασμός Κειμένων

Σχολιασμός Κειμένου: *«Η Νέα Παιδαγωγική»*

Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από το πέμπτο κεφάλαιο του πεζογραφήματος Αναφορά στον Γκρέκο (1961), που δημοσιεύτηκε ύστερα από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη.

Μαθητές: ο μικρός Νίκος περιγράφεται ως μισό-χαρούμενος και μισό-αλαφιασμένος, να νιώθει περηφάνια και φόβο για την πρώτη του μέρα στο σχολείο.

Εκπαιδευτικοί: Περιγράφονται ως σκληροί και βίαιοι. Επίσης, παρουσιάζονται ως ιδιοτελείς αφού, με πρόσχημα το μάθημα, ζητάνε από τους μαθητές να τους φέρουν τρόφιμα.

Εκπαιδευτικό Σύστημα: Το εκπαιδευτικό σύστημα εκείνη την εποχή ήταν η «Νέα Παιδαγωγική». Οι παιδαγωγικές μέθοδοι που εφαρμόζονταν ήταν ιδιαίτερα αυταρχικές. Εκείνη την εποχή οι δάσκαλοι θεωρούσαν ότι δέρνοντας τον μαθητή «θα τον έκαναν άνθρωπο». Τη μέθοδο αυτή επικροτούσαν και οι γονείς, πολλοί από τους οποίους έλεγαν: «Δάσκαλε, το κρέας δικό σου, τα κόκαλα δικά μου». Ο ξυλοδαρμός των μαθητών γινόταν δημοσίως, με βίτσα ή βούρδουλα.

Σχολιασμός Κειμένου: *«Και πάλι στο σχολείο…»*

Το μυθιστόρημα της Ζωρζ Σαρή Ε.Π. (1995) αναφέρεται στη σχολική ζωή και ειδικότερα στη φιλία της με τη συμμαθήτριά της Άλκη Ζέη, με τη οποία από τότε είχαν αποφασίσει ότι θα είναι Ενωμένες για Πάντα.

Μαθητές: Η σχέση που είχαν τα κορίτσια μεταξύ τους ήταν πολύ καλή, φιλική και τρυφερή. Ακόμα και όταν ήρθε μια νέα μαθήτρια τής φέρθηκαν με αγάπη και αλληλεγγύη. Επίσης, τα κορίτσια είχαν άμεσο κοινό ενδιαφέρον η μία για την άλλη.

Εκπαιδευτικοί: Η κα Διευθύντρια περιγράφεται ως σοβαρή και αυστηρή με τα κορίτσια, ενώ η κα Δασκάλα περιγράφεται ως καλή και όμορφη και με άψογο ντύσιμο.

Εκπαιδευτικό Σύστημα: Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν περιλάμβανε ξυλοδαρμό στα κορίτσια, αλλά τη σωστή διαπαιδαγώγηση μέσω της ποίησης και της έκθεσης.

<u>Σχολιασμός Κειμένου:</u> «*Η εκδρομή του Δημητρού*»

Το κείμενο αυτό είναι ένα απόσπασμα από το βιβλίο της Κατίνας Παπά (1903-1959), η οποία σπούδασε φιλολογία και εργάστηκε ως εκπαιδευτικός.

<u>Μαθητές:</u> Ο Δημητρός ήταν καλό παιδί, υπάκουο και με καλό χαρακτήρα. Ήταν γενναίος και ευαίσθητος, καθώς επίσης υπομονετικός και πολύτροπος, σαν ένας μικρός Οδυσσέας. Αγαπούσε τους φίλους του και ιδιαίτερα τη Φιλίτσα και τον Πανούτσο, αλλά και όλους τους συμμαθητές του, ακόμα και αν τον πείραζαν λιγάκι.

<u>Εκπαιδευτικοί:</u> Ο δάσκαλος ήταν αυταρχικός, κατσουφιασμένος, άγριος και αυστηρός, χωρίς αίσθηση χιούμορ και με έντονο διδακτικισμό.

<u>Εκπαιδευτικό Σύστημα:</u> Σύμφωνα με τις επικρατούσες εκπαιδευτικές συνήθειες, όταν ο δάσκαλος δεν είχε τα κέφια του ή έκανε κάποιος καμιά αταξία τού τραβούσε το αυτί ή τού μέτραγε δεκαοκτώ τσουχτερές χαρακιές πάνω στην παλάμη του.

<u>Σχολιασμός Κειμένου:</u> «*Πως έγινα Δάσκαλος*»

Το παρακάτω κείμενο, είναι απόσπασμα από το Γράμμα που έγραψε ο Αλέξανδρος Δελμούζος σε ένα φίλο του το (1921). Εκεί εξηγεί για ποιους λόγους αποφάσισε να σπουδάσει Φιλολογία και να γίνει Δάσκαλος.

<u>Μαθητές:</u> Ο μικρός Αλέξανδρος αγαπούσε πολύ τη φύση και ήταν ένας μικρός λάτρης της ζωής. Στα βουνά, στο λόγκο και στα χωράφια πήγαινε για να χαλαρώσει και να ηρεμήσει, ενώ το σχολείο το έβλεπε σαν ένα «Νησί των Νεκρών», ένα χώρο ξερής και άγονης γνώσης που δίνονταν από το δάσκαλο χωρίς ενδιαφέρον.

<u>Εκπαιδευτικοί:</u> Ο δάσκαλος δεν προσπαθούσε να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών, αλλά να επιβάλλει το σεβασμό με το φόβο και τον καταναγκασμό.

<u>Εκπαιδευτικό Σύστημα:</u> Το εκπαιδευτικό σύστημα σε εκείνη την εποχή ήταν σχεδόν το ίδιο με τα υπόλοιπα και βασίζονταν στην ξερή απομνημόνευση γνώσεων. Μόνο που τότε ο δάσκαλος φώναζε τα παιδιά με παρατσούκλια το καθένα. Αλίμονο, σε κάποιο παιδί αν ξεχνούσε μια από τις τόσες πληροφορίες που τους είχε δώσει ο δάσκαλος. Η βέργα έπεφτε βροχή μαζί με τις βρισιές.

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ - ΔΙΑΦΟΡΕΣ

	«Η Νέα Παιδαγωγική»	«Και πάλι στο σχολείο …»	«Η εκδρομή του Δημητρού»	«Πως έγινα δάσκαλος»
Εκπαιδευτικό Σύστημα	Αυστηρότητα Αυταρχισμός Ξυλοδαρμός Προσβολές Ξερή Απομνημόνευση Βαναυσότητα Δημόσιος Εξευτελισμός	Αυστηρότητα Αυταρχισμός ---------- ---------- Ξερή Απομνημόνευση ---------- ----------	Αυστηρότητα Αυταρχισμός Ξυλοδαρμός Προσβολές Ξερή Απομνημόνευση Βαναυσότητα ----------	Αυστηρότητα Αυταρχισμός Ξυλοδαρμός Προσβολές Ξερή Απομνημόνευση Βαναυσότητα ----------
Εκπαιδευτικοί	Αυστηροί Αυταρχικοί Σκληροί Βίαιοι Ιδιοτελείς ---------- ---------- ----------	Αυστηροί Αυταρχικοί Σκληροί ---------- ---------- Κομψή & όμορφη ---------- ----------	Αυστηροί Αυταρχικοί Σκληροί Βίαιοι ---------- ---------- Χωρίς αίσθηση χιούμορ ----------	Αυστηροί Αυταρχικοί Σκληροί Βίαιοι ---------- ---------- ---------- Αδιάφορος
Μαθητές	Φόβος ---------- ---------- ---------- Περήφανος ---------- ---------- ----------	Φόβος Αμφισβήτηση ---------- Φιλικές ---------- ---------- ---------- ----------	Φόβος Αμφισβήτηση Έλλειψη Ενδιαφέροντος Φιλικός ---------- ---------- Πολύτροπος Γενναίος & Ευαίσθητος	Φόβος Αμφισβήτηση Έλλειψη Ενδιαφέροντος ---------- ---------- Φυσιολάτρης ---------- ----------

Λογοτεχνικά Κείμενα

Νίκος Καζαντζάκης

Η Νέα Παιδαγωγική

Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από το πέμπτο κεφάλαιο του πεζογραφήματος Αναφορά στον Γκρέκο *(1961), που δημοσιεύτηκε ύστερα από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη. Στην πραγματικότητα είναι η αυτοβιογραφία του συγγραφέα, πολύ χρήσιμη για να κατανοήσουμε την προσωπικότητα και το λογοτεχνικό έργο του. Ολόκληρο το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στις συχνά επώδυνες εμπειρίες του νεαρού Ν. Καζαντζάκη από το δημοτικό σχολείο, σε εποχές (τέλη του 19ου αιώνα) που οι εφαρμοζόμενες παιδαγωγικές μέθοδοι ήταν ιδιαίτερα αυταρχικές. Ειδικότερα, στο απόσπασμα παρακολουθούμε την πρώτη του μέρα στο δημοτικό σχολείο αλλά και τις αναμνήσεις του από το δάσκαλο της τετάρτης τάξης, που τότε ήταν και η τελευταία, αφού το δημοτικό ήταν τετρατάξιο.*

Με τα μαγικά πάντα μάτια, με το πολύβουο, γεμάτο μέλι και μέλισσες μυαλό, μ' ένα κόκκινο μάλλινο σκούφο στο κεφάλι και τσαρουχάκια με κόκκινες φούντες στα πόδια, ένα πρωί κίνησα, μισό χαρούμενος, μισό αλαφιασμένος,[1] και με κρατούσε ο πατέρας μου από το χέρι. Η μητέρα μού είχε δώσει ένα κλωνί βασιλικό να τον μυρίζουμαι, λέει, να παίρνω κουράγιο, και μου κρέμασε το χρυσό σταυρουλάκι της βάφτισης μου στο λαιμό.

- Με την ευκή του Θεού και με την ευκή μου..., μουρμούρισε και με κοίταξε με καμάρι.

Ήμουν σαν ένα μικρό καταστολισμένο σφαγάρι[2] κι ένιωσα μέσα μου περφάνια και φόβο- μα το χέρι μου ήταν σφηνωμένο δαδιά μέσα στη φούχτα του πατέρα μου κι αντρειευούμουν.[3] Πηγαίναμε, πηγαίναμε, περάσαμε τα στενά σοκάκια, φτάσαμε στην εκκλησιά του Αϊ-Μηνά,[4] στρίψαμε, μπήκαμε σ' ένα παλιό χτίρι,[5] με μια φαρδιάν αυλή, με τέσσερις μεγάλες κάμαρες στις γωνιές κι ένα κατασκονισμένο πλατάνι στη μέση. Κοντοστάθηκα, δείλιασα- το χέρι μου

[1] **αλαφιασμένος:** ταραγμένος, τρομαγμένος
[2] **σφαγάρι:** ζώο που προορίζεται για σφαγή, σφάγιο
[3] **αντρειευόμουν:** έκανα τον γενναίο
[4] **εκκλησιά του Αϊ-Μηνά:** η εκκλησία του Αγίου Μηνά στο Ηράκλειο, όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Ν. Καζαντζάκης
[5] **χτίρι:** κτίριο

άρχισε να τρέμει μέσα στη μεγάλη ζεστή φούχτα.

Ο πατέρας μου έσκυψε, άγγιξε τα μαλλιά μου, με χάδεψε˙ τινάχτηκα˙ ποτέ δε θυμόμουν να μ' έχει χαδέψει˙ σήκωσα τα μάτια και τον κοίταξα τρομαγμένος. Είδε πως τρόμαξα, τράβηξε πίσω το χέρι του:

- Εδώ θα μάθεις γράμματα, είπε, να γίνεις άνθρωπος˙ κάμε το σταυρό σου.

Ο δάσκαλος πρόβαλε στο κατώφλι˙ κρατούσε μια μακριά βίτσα και μου φάνηκε άγριος, με μεγάλα δόντια, και κάρφωσα τα μάτια μου στην κορφή του κεφαλιού του να δω αν έχει κέρατα˙ μα δεν είδα, γιατί φορούσε καπέλο.

- Ετούτος είναι ο γιος μου, του 'πε ο πατέρας μου.

Ξέμπλεξε το χέρι μου από τη φούχτα του και με παρέδωκε στο δάσκαλο.

- Το κρέας δικό σου, του 'πε, τα κόκαλα δικά μου˙ μην τον λυπάσαι, δέρνε τον, κάμε τον άνθρωπο.

- Έγνοια σου, καπετάν Μιχάλη· έχω εδώ το εργαλείο που κάνει τους ανθρώπους, είπε ο δάσκαλος κι έδειξε τη βίτσα.

Από το Δημοτικό Σκολειό απομένει ακόμα στη θύμησή μου ένας σωρός παιδικά κεφάλια, κολλητά το ένα πλάι στο άλλο, σαν κρανία˙ τα πιο πολλά δα 'χουν γίνει κρανία. Μα απάνω από τα κεφάλια αυτά απομένουν μέσα μου αθάνατοι οι τέσσερις δάσκαλοι.

[…]

Μαθητές Δημοτικού Σχολείου (αρχές 20ού αι.)

Στην Τετάρτη Τάξη βασίλευε και κυβερνούσε ο Διευθυντής του Δημοτικού. Κοντοπίθαρος, μ' ένα γενάκι σφηνωτό,[6] με γκρίζα πάντα θυμωμένα μάτια, στραβοπόδης. «Δε θωράς,[7] μωρέ, τα πόδια του», λέγαμε ο ένας στον άλλο σιγά να μη μας ακούσει, «δε θωράς, μωρέ, πώς τυλιγαδίζουν[8] τα πόδια του; και πώς βήχει; Δεν είναι Κρητικός». Μας είχε έρθει σπουδασμένος από την Αθήνα κι είχε φέρει, λέει, μαζί του τη Νέα Παιδαγωγική. Θαρρούσαμε πως θα 'ταν

[6] **σφηνωτό:** τριγωνικό, μυτερό
[7] **θωράς:** βλέπεις
[8] **τυλιγαδίζουν:** τυλίγονται σαν νήμα, στραβώνουν

καμιά νέα γυναίκα και την έλεγαν Παιδαγωγική· μα όταν τον αντικρίσαμε για πρώτη φορά ήταν ολομόναχος˙ η Παιδαγωγική έλειπε, θα 'ταν σπίτι. Κρατούσε ένα μικρό στριφτό βούρδουλα, μας έβαλε στη γραμμή κι άρχισε να βγάζει λόγο. Έπρεπε, λέει, ό,τι μαθαίναμε να το βλέπαμε και να το αγγίζαμε ή να το ζωγραφίζαμε σ' ένα χαρτί γεμάτο κουκκίδες. Και τα μάτια μας τέσσερα˙ αταξίες δε θέλει, μήτε γέλια, μήτε φωνές στο διάλειμμα· και σταυρό τα χέρια. Και στο δρόμο, όταν δούμε παπά, να του φιλούμε το χέρι. «Τα μάτια σας τέσσερα, κακομοίρηδες, γιατί αλλιώς, κοιτάχτε εδώ!», είπε και μας έδειξε το βούρδουλα. «Δε λέω λόγια, θα δείτε έργα!» Κι αλήθεια είδαμε˙ όταν κάναμε καμιά αταξία ή όταν δεν ήταν στα κέφια του, μας ξεκούμπωνε, μας κατέβαζε τα πανταλονάκια και μας έδερνε κατάσαρκα με το βούρδουλα˙ κι όταν βαριόταν να ξεκουμπώσει, μας έδινε βουρδουλιές στ' αυτιά, ωσότου έβγαινε αίμα.

Μια μέρα έδεσα κόμπο την καρδιά μου, σήκωσα το δάχτυλο:

- Πού είναι, κυρ δάσκαλε, ρώτησα, η Νέα Παιδαγωγική; γιατί δεν έρχεται στο σκολειό;

Τινάχτηκε από την έδρα, ξεκρέμασε από τον τοίχο το βούρδουλα.

- Έλα εδώ, αυθάδη, φώναξε, ξεκούμπωσε το πανταλόνι σου.

Βαριόταν να το ξεκουμπώσει μόνος του.

- Να, να, να, άρχισε να βαράει και να μουγκρίζει.

Είχε ιδρώσει, σταμάτησε.

- Να η Νέα Παιδαγωγική, είπε, κι άλλη φορά σκασμός!

Ήταν όμως και πονηρούτσικος ο σύζυγος της Νέας Παιδαγωγικής. Μια μέρα μας λέει: «Αύριο θα σας μιλήσω για το Χριστόφορο Κολόμβο, πως ανακάλυψε την Αμερική. Μα για να καταλάβετε καλύτερα, να κρατάει καθένας σας κι από ένα αυγό˙ όποιος δεν έχει αυγό, ας φέρει βούτυρο!».

Ν. Καζαντζάκης, *Αναφορά στον Γκρέκο,* Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη

ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ

Και πάλι στο σχολείο …

Το μυθιστόρημα της Ζωρζ Σαρή Ε. Π. *(1995) αναφέρεται στη σχολική ζωή και ειδικότερα στη φιλία της με τη συμμαθήτρια της Άλκη (Ζέη), με την οποία από τότε είχαν αποφασίσει ότι θα είναι Ε[νωμένες] Π[άντα], Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, όλες οι συμμαθήτριες της Σχολής Θηλέων επιστρέφουν από τις καλοκαιρινές διακοπές, σχολιάζουν τις εντυπώσεις και τις εμπειρίες που έζησαν και, μέσα σε κλίμα αισιοδοξίας και χαράς, ξεκινούν τη νέα σχολική χρονιά.*

Η τάξη γιορτάζει τη χαρά της πρώτης μέρας. Αγκαλιές, φιλιά, γέλια, φωνές και ψίθυροι, μικρά και μεγάλα μυστικά, φρεσκοσιδερωμένες ποδιές, καινούρια παπούτσια, καινούριες τσάντες, μαλλιά κοντά, μαλλιά μακριά, κοτσιδάκια, κοτσίδες, πιαστράκια, μπαρέτες, χτενάκια, κορδέλες... Μάτια λαμπερά γεμάτα θάλασσες και βουνά, γεμάτα παιχνίδια, γεμάτα τρέλες. Η τάξη ξεχείλισε από τις καλοκαιριάτικες αναμνήσεις. Η κάθε μαθήτρια έχει να λέει για το δικό της καλοκαίρι.

Η Λένα πήγε στην Κηφισιά, έμενε σ' ένα μεγάλο ξενοδοχείο, το «Σεμίραμις»... Έτρωγε μεσημέρι βράδυ στο εστιατόριο...

Η Ίντα πήγε στο νησί των Ιπποτών, στη Ρόδο...

Η Αθηνούλα πήγε στο σπίτι της γιαγιάς, στο Παλιοσέλι της Κόνιτσας...

- Η γιαγιά μού έκανε όλα τα χατίρια.

(Ο πατέρας της και η μητριά της πήγαν πάλι στην Ευρώπη...) Η Άλκη στο αιώνιο Μαρούσι με τις βόλτες του.

- ... και το βράδυ πηγαίναμε με τη Λενιώ στον κινηματογράφο...

Η Αννούλα στο Φάληρο με καπέλο ως να γείρει ο ήλιος κι ύστερα μάλλινο ζακετάκι, να μην κρυολογήσει το παιδί... -Αχ!

Η Ζωρζ ξυπόλυτη στο Καβούρι.

- Φεύγαμε με τη Ρενέ πρωί, πολύ πρωί, να προλάβουμε τη θάλασσα λάδι, και γυρίζαμε για φαγητό περασμένες δύο. Τα βράδια...

- Πού πήγες διακοπές; ρώτησα τη Λίλη.

Κι αυτή, δίχως να χρωματίσει τη λέξη, απάντησε:

- Στο Παρίσι.

- Και πώς είναι το Παρίσι,;

- Πώς θες να 'ναι; Παρίσι.

Η Κική πήγε στη Μάνη.

- Ε, και να βλέπατε τον πύργο των παππούδων μου! Στους τοίχους κρέμονται οι προγονοί μας, και στο σκαλιστό μακρόστενο τραπέζι κάθονται είκοσι τέσσερα άτομα, και πάνω από το τραπέζι έχει έναν πολυέλαιο μπρούντζινο με είκοσι τέσσερις λαμπτήρες...

Η φαντασμένη... Άντε να ξεχωρίσεις, όταν μιλάει, το ψέμα από την αλήθεια...

Η Αθηνά πήγε στην Κερασιά, στο σπίτι της γιαγιάς. Διάβαζε, έγραφε στις φίλες της, έγραφε στίχους.

Η Όλγα πήγε -πού αλλού;- στο Χιλιομόδι. Η Πόπη στο Λουτράκι, η Τίλδα στη Γλυφάδα, έχουν δικό τους σπίτι εκεί...

Η Ποζέλι δε θα 'ρθει φέτος στο σχολείο. Πέρσι κουράστηκε πολύ, να ξυπνάει νωρίς για να προλαβαίνει τα μαθήματα. Πώς να ταιριάζει το νυχτερινό τραγούδι με τη Σχολή Θηλέων; Άλλωστε, τώρα το όνομα της μπήκε με μεγάλα γράμματα έξω από τη Μάντρα του *Αττίκ.*[9] Γύρω του, τη νύχτα, αναβοσβήνουν πολύχρωμα λαμπιόνια. Αντίο, Ποζελάκι...

- Πώς σε λένε; ρώτησαν την καινούρια οικότροφο.

- Μαριάννα Κωβαίου.

- Σε ποιο σχολείο πήγαινες;

- Στη Θεσσαλονίκη... Τώρα οι γονείς μου μ' έστειλαν εδώ.

Αδύνατη, μικροκαμωμένη, με το κεφάλι γεμάτο μπούκλες και μπουκλάκια. Ομορφούλα.

Παρ' ολίγο να μην έρθει ούτε η Μίνα.

-Ήθελε ο μπαμπάς μου να με στείλει στο Τορόντο, σ' έναν αδερφό του που δεν έχει παιδί, πολύ πλούσιο... Εγώ δεν ήθελα, φοβόμουν να φύγω, και η μαμά έμπηξε τις φωνές: «Δε δίνω σε κανέναν τα παιδιά μου, τα θέλω όλα κοντά μου...».

Η Μίνα έχει έντεκα αδέρφια.

Και η Άλμπα, η λιγομίλητη, τους είπε πως πήγε στην Αίγινα και πως τα είχε περάσει πολύ ωραία...

(Δεν τους είπε πως ο Αιμίλιος, ο αδερφός της Μαρίνας, την τελευταία μέρα του καλοκαιριού τής γλίστρησε κι ένα ραβασάκι μέσα στην τσέπη. «Σ' αγαπώ», της έγραφε, κι εκείνη δεν κοιμήθηκε όλη τη νύχτα. Τώρα τον σκέφτεται...)

- Η Αίγινα είναι το πιο όμορφο νησί του κόσμου...

Δεν πρόλαβε να πει άλλα. Η Ζωρζ την έκοψε:

- Μα κι εγώ έχω πάει στην Αίγινα, στη Βαγία. Έκανα γαϊδουροκαβαλαρία, κι ο ναός της

[9] **Μάντρα του Αττίκ:** θέατρο του τραγουδιστή Αττίκ στην Κυψέλη

Αφαίας[10] ήταν πάνω από το κεφάλι μας. Ο Παναγιώτης, ο φίλος μου...

-Τα ξέρουμε... τα ξέρουμε, μας τα 'χεις ξαναπεί! φώναξαν οι φίλες της.

Κι ήταν η πρώτη μέρα στο σχολείο πανηγύρι.

Όταν μπήκε στην τάξη η κυρία Ερασμια, με το ράσο της και τις μαύρες παντόφλες, όλες οι μαθήτριες ήταν αναψοκοκκινισμένες.

- Αγαπηταί μαθήτριαι, σας εύχομαι καλήν πρόοδον... Η δεσποινίς Κλάρα θα σας ανακοινώσει το πρόγραμμα.

- Μόλις απομακρύνθηκε η κυρία Διευθύντρια, έγινε χαλασμός από τα πολλά χειροκροτήματα. Η αγαπημένη καθηγήτρια ανέβηκε στην έδρα -ήταν όμορφη, πιο όμορφη από πέρσι. Καινούριο ταγεράκι, μπλε με άσπρες κουκκίδες, και μπλε γραβάτα. Μούρλια! Ευχαρίστησε για την υποδοχή και τους έκανε νόημα να σταματήσουν. Τους είπε:

- *Κ*αλές μου φίλες, με πολλή χαρά σάς ξαναβρίσκω. Πιστεύω πως φέτος θα πούμε πολλά, πιο πολλά από πέρσι... Δε χρειάζεται να φωνάξω κατάλογο. Μόνο μια καινούρια μάς ήρθε. Καλώς όρισες, Μαριάννα... Φέτος, συνέχισε η δεσποινίς Κλάρα, θα δώσουμε μεγάλη βαρύτητα στη γλώσσα. Θα διαβάσουμε κλασικούς και σύγχρονους συγγραφείς, και, φυσικά, ποίηση. Θα είμαι πολύ απαιτητική στην έκθεση. Θα συζητάμε κάθε συντακτικό λάθος, ως και τη στίξη. Η φαντασία του κειμένου θα είναι προσωπική σας επιλογή. Θα είσθε ελεύθερες να γράφετε σωστά, το τονίζω, σωστά, ό,τι προτιμάτε... Και, για να κάνουμε, καλή αρχή, σας παρακαλώ για την ερχόμενη Πέμπτη να γράψετε μια έκθεση με θέμα: Το καλοκαίρι μου.

Οι μαθήτριες ενθουσιάστηκαν. Ήταν η έκθεση που ταίριαζε στο κοντινό τους χτες. Η κάθε μαθήτρια θα είχε τα δικά της να πει. Δεκαεννιά, ξεχωριστά καλοκαίρια… Η δεσποινίς Κλάρα είχε διαλέξει *Το θέμα!*

Πριν ακόμη χτυπήσει το κουδούνι, δίχως μολύβι και χαρτί, έτσι στον αέρα, η καθεμιά είχε ξεκινήσει την έκθεση της. «Πρέπει η δική μου να είναι η καλύτερη...», σκεφτόταν η Ζωρζ. Ήθελε να ξεπλύνει την περσινή ντροπή της αντιγραφής. Αν τα κατάφερνε να πάρει άριστα ή έστω ένα λίαν καλώς, τότε θα ομολογούσε στη δεσποινίδα Κλάρα την απάτη και θα της ζητούσε συγγνώμη. Δε θα δυσκολευόταν να γράψει την έκθεση, είχε τόσα και τόσα ζήσει στο Καβούρι της! Θα τα έγραφε όλα, για την καφασωτή παράγκα, τη θάλασσα στα πόδια τους, τις βουτιές από τον ψηλό βράχο και τα τραγούδια της παρέας στην ακρογιαλιά

[10] **ο ναός της Αφαίας:** ιερό της Αφαίας στην Αίγινα

με την πανσέληνο που ανατέλλει. Αχ, πώς να περιγράψει αυτή την ασημένια γραμμή που σκίζει στα δυο την ασάλευτη θάλασσα!

Να σταματήσει το χρόνο πάνω σε μια κολλά χαρτί, να ζήσει για πάντα την ομορφιά του καλοκαιριού της! Όταν σαν θεά Αθηνά κατέβαινε το λοφάκι, με το σεντόνι άσπρη χλαμύδα και με το χρυσαφί κοντάρι, το ξύλο που είχε βάψει η χρυσοχέρα η Ρενέ! Κυρίαρχος του κόσμου!

- Έι, τη σκούντηξε η Άλκη, χάζεψες; Ας κατεβούμε στην αυλή. Στην αυλή μεγάλες και μικρές μαθήτριες έκοβαν βόλτες, κουβέντιαζαν, κι ήταν τα λόγια τους άσπρα πουλιά που φτερούγιζαν γύρω τους.

Ζ. Σαρρή, *Ε.Π.,* Πατάκης

Κατίνα Παπά

Η εκδρομή του Δημητρού

Σήμερα τα πράματα ήτανε δύσκολα για το Δημητρό. Η μητέρα του ερχότανε αργά, η γειτόνισσα έλειπε, σαπούνι δεν είχε, η ώρα έφευγε, κι ωστόσο αυτός, αύριο το πρωί στις εφτά έπρεπε να 'ναι έτοιμος, με ποδιά καθαρή και το δεματάκι με το φαΐ του στο χέρι.

Για το φαΐ δεν τον έμελλε και τόσο· «πού σε ξέρει ο άλλος τι τρως και τι δεν τρως»! Εκείνο που τον επείραζε ήτανε η ποδιά.

- «Η συγκέντρωσις θα γίνει εις την αυλήν του σχολείου. Θα έλθετε όλοι καθαροί και τακτικοί και με το καλαθάκι σας ο καθείς με το φαγητόν του».

Και τα μάτια του δασκάλου, όταν έλεγε «θα έλθετε καθαροί», έπεσαν ακριβώς στην ποδιά του Δημητρού.

Αν η μητέρα του σχόλαινε ενωρίτερα, τι ανάγκη θα είχε; θα του καθάριζε ωραία την ποδιά του, κι αυτός πρώτος και καλύτερος θα 'φτανε αύριο στο σχολειό.

Αλλά έλα που σχολούσε αργά απ' το εργοστάσιο, κι όσο να 'ρθει τόσο δρόμο στο σπίτι ενύχτωνε. Πότε θα πρόφτανε να την πλύνει; Κι αν δεν εστέγνωνε; Ο Δημητρός άνοιξε διάπλατα τα μάτια του από αγωνία. Ήτανε ένας μήνας, που την περίμενε αυτή την εκδρομή, κι αν δεν επήγαινε, θα 'σκαζε.

Δεν επήγε ποτέ του εκδρομή, και του φαινόταν πολύ μεγάλο πράμα. Και μη δεν ήτανε κιόλας;

Δένδρα, πράσινη γης, νερά τρεχούμενα, αγέρας, βουνό, ελευθερία. Τούμπες και πηδήματα και φωνές κι ο δάσκαλος εκεί μπροστά, να σε βλέπει και να μη λέει τίποτες· να μη σου τραβάει τ' αυτί και να μη σου μετράει δεκαοχτώ τσουχτερές χαρακιές στη σειρά απάνω στην παλάμη σου.

Και το πιο παράξενο, να χαμογελάει!

Μα αυτό ίσα ίσα ήτανε, που δεν το χωρούσε το κεφάλι του Δημητρού, κι ας το λέγανε όλα τα παιδιά, που πήγανε και πέρσι εκδρομή με το δάσκαλο. Ο Πανούτσος μάλιστα πήρε και όρκο. «Ο δάσκαλος χαμογελάει! αλήθεια σου λέω, μα το σταυρό!» κι ο Πανούτσος φίλησε το σταυρό, που έκανε με τα δάκτυλα του· «ο δάσκαλος χαμογελάει! τον είδαμε με τα μάτια μας».

Και ο Δημητρός συλλογίστηκε το δάσκαλο του, που έμπαινε κάθε μέρα στην τάξη κατσουφιασμένος κι άγριος, σαν να τον έδερνε κάθε πρωί ο πατέρας του.

Δε θυμάται να γέλασε ποτέ.

- «Διατί εφόνευσεν ο Ηρακλής τας Στυμφαλίδας όρνιθας;»
- «Για να γεμίσει προσκέφαλα με τα πούπουλα», φώναξε ο Πανούτσος.

Τα παιδιά γελάσανε, μα ο δάσκαλος σούφρωσε τα φρύδια του. Κατέβηκε άγριος από την έδρα κι έδωκε τέτοιο ξύλο στον Πανούτσο, που όλοι βουβάθηκαν.

Μόνο με το Ζακυθινό δε θυμώνει· θα πεις, αυτός είναι καλός μαθητής και τα λέει όλα με τη σειρά:

- «Και ο Θεός καταράστηκε τους πρωτοπλάστους και είπε στον Αδάμ να κερδίζει τον άρτον του με τον ιδρώτα του προσώπου του».

Συσσίτιο στο παλιό Δημοτικό Σχολείο 1958

Τα φρύδια του δασκάλου ξεσούφρωσαν και το πρόσωπο του έγινε μαλακότερο.

...«κι εσύ φίδι, να είσαι καταραμένο και να σέρνεσαι εις τους αιώνες με την κοιλίαν σου».

«Και πώς περπατούσε πρωτύτερα;» ρώτησε ο καημένος ο Δημητρός, μα έφαγε κι αυτός της χρονιάς του.

Και να σου ορκίζεται ο Πανούτσος, πως αυτός ο δάσκαλος αύριο θα χαμογελάει! Να το βλέπεις και να μη το πιστεύεις!

Ωστόσο η ώρα περνούσε κι ο Δημητρός δεν έβρισκε ησυχία, βγήκε στην αυλή και τράβηξε ίσια κατά τη γειτόνισσα.

Μια μικρή κάθονταν στο κατώφλι και έτρωγε με όρεξη το ψωμί της.

- Φιλίτσα! ε, Φιλίτσα, φώναξε από μακριά· ήρθε η μητέρα σου;

Η μητέρα της Φιλίτσας ήτανε φίλη με τη μητέρα του Δημητρού και πολλές φορές τον φρόντιζε, όταν έλειπε η δική του. Μα για κακή του τύχη έλειπε σήμερα κι αυτή.

- Τι τη θέλεις; ρώτησε η μικρή.
- Το και το, διηγήθηκε ο Δημητρός.
- Μπα! και δε σου την πλένω εγώ την ποδιά σου!
- Ξέρεις εσύ να πλύνεις ποδιά;

Αυτό δα έλειπε τώρα να 'ξερε κι η Φιλίτσα να πλένει! Μα πάλε, που ξέρεις! Αυτές οι κοπέλες είναι επιδέξιες· ξέρουνε τόσα πράματα, που δεν τα ξέρουμε μεις τα παιδιά!

- Φέρ' την ποδιά σου και θα δεις!

Ο Δημητρός τ' αποφάσισε· μια και δυο έβγαλε την ποδιά του και την παράδωκε στη Φιλίτσα.

Εκείνη την πήρε σοβαρή και τράβηξε ίσια κατά τη βρύση. Αλλά η βρύση ήτανε κλειστή και δεν άνοιγε εύκολα. Μα κι ο Δήμητρας ήτανε άντρας έδωσε, πήρε. την άνοιξε.

- Εσύ να κρατάς την ποδιά κάτω από τη βρύση κι εγώ να την πλένω. Το νερό έτρεχε με ορμή και τους πιτσίλιζε πατόκορφα. μα ποιος πρόσεχε σε τέτοια κι οι δυό ήτανε βυθισμένοι στη δουλειά τους.

Ύστερα τη στίψανε μέσα στις χούφτες τους και την κρεμάσανε σουφρωμένη στο σκοινί.

Η Φιλίτσα από τον ενθουσιασμό της μοίρασε το ψωμί της με το Δημητρό και κάθισαν κι οι δυο στο κατώφλι.

Η Φιλίτσα δεν πήγαινε ακόμα στο σχολείο κι ο Δημητρός της έκανε το σοφό. Για να τη διασκεδάσει, της έκανε απόψε και το δάσκαλο. Σηκώθηκε ορθός, κορδώθηκε φουσκωτός, όσο μπορούσε, κι αφού έσφιξε τη μύτη του δυνατά με τα δυο του δάχτυλα, για να πετύχει καλύτερα τη φωνή του δασκάλου, άρχισε να ξεφωνίζει:

- Σιωπή, παρακαλώ. Σήμερον θα σας είπω δια τον τρίτον άθλον του Ηρακλέους, δια τον Ερυμάνθιον κάπρον.

Η Φιλίτσα το ‘βρε πολύ διασκεδαστικό, όπως το 'λεγε με τη μύτη ο Δημητρός εκείνο το «ερυμάνθιον», έσφιξε κι αυτή τη μυτίτσα της και ξεφώνιζε: «ερυμάνθιον», «ερυμάνθιον».

Μα σε λίγο κουράστηκε, άναψαν τα μαγουλάκια της. της πόνεσε κι η μύτη της και ξανακάθισε στο κατώφλι.

Η μέρα έφευγε και ο ουρανός σκοτείνιαζε. Ένα ένα άρχισαν να φαίνονται τ' άστρια.

- Και τι χρειάζονται, Δημητρό, τ’ άστρια; Σου το 'πε ο δάσκαλος;
- Ο δάσκαλος; και τι ξέρει ο δάσκαλος απ αυτά;

Ο Δημητρός άρπαξε πάλι τη μύτη του:

«Οι αστέρες ανατέλλουσιν εξ ανατολών και δύουσιν εξ δυσμών», όχι «και δύουσιν από δυσμών». Όχι, όχι, ούτε έτσι, στάσου να δεις πώς το λέει: «οι αστέρες ανατέλλουσιν από ανατολάς και δύουσιν από δυσμάς», μάλιστα, έτσι το λέει.

- Και τι πα να πει «ανατέλλουσιν από ανατολάς και δύουσιν από δυσμάς»; Εσύ το καταλαβαίνεις;

- Εγώ λέω, που το σωστό είναι, πως μόλις νυχτώνει ο θεός ανάβει στον ουρανό ένα ένα τα λυχναράκια του για να βλέπουν τα πουλάκια όλου του κόσμου να γυρίζουν στις φωλίτσες τους. Αυτά τα λυχναράκια του Θεού είναι τα άστρια.

Και τα παιδιά, με τα μάτια καρφωμένα στο βαθύ ουρανό, μετρούσαν τα «λυχναράκια» ώσπου αποκοιμήθηκαν.

Την άλλη μέρα το πρωί βούιζε η γειτονιά από τα

τσιρίσματα, τις φωνές και τα γέλια των παιδιών που ανυπόμονα περίμεναν στην αυλή, πολύ πριν της ώρας.

«Και πού τα βάζουν κάθε μέρα τα χέρια τους και τα πόδια τους αυτά τα παιδιά, που σήμερα δεν ξέρουν, πού να τα οικονομήσουν;», συλλογίζονταν μια νέα γυναίκα, που παρακολουθούσε από το παράθυρο της την ανησυχία των μικρών.

Καθένας που έμπαινε δέχονταν τις φωνές και τα πειράγματα των αλλωνών.

- Ώ! καλώς το Γιωργάκη! Τη νυχτικιά της νόνας[11] σου σού ντύσανε σήμερα;

Ο Γιωργάκης, που φορούσε μια πλατιά και μακριά άσπρη μπλούζα μ' ένα λουρί στη μέση, κοκκίνισε όλος και σήκωσε τη μπλούζα του, για να τους δείξει, πως φορούσε και πανταλόνι.

Τα περσότερα παιδιά ήτανε με τις ποδιές τους φρεσκοπλυμένες και φρεσκοσιδερωμένες, μα μερικά είχαν έρθει με τις φορεσιές τους, κι αυτά τραβούσανε όλα τα πειράγματα.

- Δε σου πάει και άσκημα το βρακί[12] του πατέρα σου! Έλεγε ένα στεγνό ψηλό παιδί σ' ένα στρουμπουλό παιδάκι, που φορούσε ένα μακρύ και πλατύ πανταλόνι, που το έπνιγε. Εκείνο δεν εκατάλαβε και τον κοίταξε μ' απορία. Γιατί του έλεγε, πως ήτανε του πατέρα του, αφού ήτανε του αδερφού του του μεγαλύτερου;

Σε λίγο παρουσιάστηκε κι ο Πανούτσος, μα δεν ήτανε σαν πάντα γελαστός κι άταχτος.

Μπήκε σοβαρός κι αμίλητος μ' ένα βαρύ καλαθάκι στο χέρι κι έδειχνε πως δεν έπαιρνε σήμερα από αστεία. Τράβηξε ίσια σε μια απόμερη γωνιά της αυλής και δε λάβαινε μέρος στις φωνές και στα πειράγματα των παιδιών.

Σήκωνε με τρόπο το καπάκι του καλαθιού του, βουτούσε το χέρι του μέσα και ύστερα έγλειφε ένα ένα τα δάχτυλα του με τη σειρά. Η μητέρα του του είχε βάλει στο καλαθάκι κι ένα καλό κομμάτι μπακλαβά κι ο νους του Πανούτσου ήτανε κολλημένος εκεί.

Σε λίγο άνοιξε διάπλατη η βαριά ξύλινη πόρτα και φάνηκε το μεγάλο αυτοκίνητο, που θα τους έπαιρνε.

Την ίδια ώρα παρουσιάστηκε κι ο δάσκαλος και παράγγειλε ν' ανεβούν.

Τα παιδιά ξεχύθηκαν όλα μαζί και με φωνές και γέλια πνιχτά στριμώχτηκαν, όπως μπορούσαν μέσα στ αυτοκίνητο ο δάσκαλος πήδησε τελευταίος κοντά στον οδηγό και το αυτοκίνητο ξεκίνησε. Στην αρχή σιγά κι ύστερα με ταχύτητα· ένα πυκνό σύννεφο σκόνης σηκώθηκε από το δρόμο και σκέπασε τ αυτοκίνητο που έφευγε ολοταχώς απάνω στο

[11] **νόνα:** η γιαγιά
[12] **βρακί:** το παντελόνι

μακρύ ίσιο δρόμο όσο που χάθηκε. Την ίδια ώρα έφτανε λαχανιασμένος κι ο Δημητρός, από την άλλη μεριά του δρόμου. Φορούσε την ποδιά του καθαρή, μα στριφτή και καταζαρωμένη, όπως την είχε απλώσει αποβραδίς η Φιλίτσα. Είχε πάρει και το ψωμί του στην τσέπη του· μα στο δρόμο συλλογίστηκε, που ο δάσκαλος τους είχε πει: «και ο καθένας με το καλαθάκι του με το φαγητόν του».

Μη τον έβλεπε τώρα δίχως καλαθάκι και τον έστελνε πάλι στο σπίτι του;

Ο Δημητρός δεν έχασε καιρό έβγαλε το μαντήλι του, τ' άπλωσε απάνω στο δρόμο, έβαλε μέσα το ψωμί του, το 'δεσε στις τέσσερις άκρες και κρατώντας από τους κόμπους το δέμα του - τι δέμα, τι καλαθάκι το ίδιο έκανε - έτρεχε χαρούμενος κατά το σχολειό.

Τώρα δεν του 'λειπε τίποτα.

Τι ωραία, που θα περνούσε! Κανένας δε θα βλέπε το δέμα του. Έτσι που τα είχε καταφέρει στο δέσιμο, φαίνονταν φουσκωτό σα να είχε του κόσμου τα πράματα, ως και γλυκό μπορούσε να χε μέσα και φρούτα και τυρί.

Έφτασε μπροστά στο σχολειό.

Παναγία μου! η πόρτα ήτανε κλειστή από πάνω ως κάτω! και μια τέτοια ησυχία, που όμοια της δεν είχε καταλάβει ποτέ ο Δημητρός. Σαν να πέθανε μονομιάς όλος ο κόσμος και ν' απόμεινε αυτός μοναχός του.

Επάγωσε κι η πνοή του επιάστηκε.

Κοίταξε γύρω· του κανείς!

Μόνο η γειτόνισσα στέκονταν ακόμα στο παράθυρο και τον είδε.

- Άργησες! του φώναξε από το παράθυρο.
- Άργησα... είπε κι ο Δημητρός.

ΚΑΤΙΝΑ ΠΑΠΑ (1903-1959): Πεζογράφος. Σπούδασε Φιλολογία και εργάστηκε ως εκπαιδευτικός.

Αλέξανδρος Δελμούζος

Πώς έγινα δάσκαλος

Το παρακάτω κείμενο είναι απόσπασμα από το Γράμμα *σ' ένα* φίλο μου, που *έγραψε ο Αλέξ. Δελμούζος το 1921. Εκεί εξηγεί για ποιους λόγους αποφάσισε να σπουδάσει Φιλολογία και να γίνει* δάσκαλος, να *αφοσιωθεί δηλαδή στο παιδαγωγικό έργο.*

Ξαναγυρίζοντας τότε στα περασμένα έφερνα επίμονα εμπρός μου τα παλιά σχολικά μου χρόνια. Ζητούσα τη δική μου ψυχή, μα δεν την έβρισκα στο σχολείο, παρά στο σπίτι και στο περιβόλι μας ή έξω στα βουνά, στο λόγκο και στα χωράφια. Χίλιες δυο σκηνές και επεισόδια έπαιρναν για μένα νόημα και σημασία. Με πόσο κόπο και φροντίδα έχτιζα στο περιβόλι μας μια καλύβα με πλίθρες, που τις είχα χύσει με το μικρότερο αδερφό μου, όπως έβλεπα να κάνουν και οι αληθινοί χτίστες. Μια καλύβα σωστή με σκεπή, με πόρτα και παράθυρο, όλα καμωμένα με τα χέρια μας. Και δίπλα το δικό μας περιβολάκι, ένα κομμάτι θησαυρό για μας μέσα στο μεγάλο με τις βραγιές, τους δρομάκους, τα δέντρα και τα λουλούδια του. Δέντρα και λουλούδια που τα είχαμε φυτέψει με τα χέρια μας και τα βλέπαμε μέρα την ημέρα να μεγαλώνουν, να μπουμπουκιάζουν, ν' ανοίγουν άνθη και να δένουν καρπούς.

Πόση υπομονή και φροντίδα, τι συμμετρία χρειαζόταν, για να γίνει η Αγια-Σοφιά ή το καράβι για τα κάλαντα! Και όμως το δικό μας ήταν πάντα από τα πλουσιότερα και τα πιο ωραία...

Έβλεπα αργότερα εμπρός μου τον ίσιο και μονότονο ερημικό δρόμο με τις θλιμμένες ελιές και τα βαριά βουνά. Ώρες ολόκληρες περπατούσαμε εκεί με το στοχαστικό και αδύνατο φίλο, και σε ατέλειωτες σοβαρές συζητήσεις αντικρίζαμε τα μεγάλα προβλήματα του κόσμου ζητώντας τη λύση τους.

Ο Παρνασσός, το θεόρατο βουνό με τα χιόνια του, τα πυκνά του δάση και τους απόκρημνους βράχους του, με τις νεράιδες και τα στοιχειά του, δεν είχε μείνει για μένα το άγριο μόνο και μυθικό βουνό. Κάποτε μ' ένα φίλο μου φεύγοντας κρυφά από το σπίτι, με τρεις δραχμές και σαρανταπέντε λεπτά τη μόνη μας περιουσία, γύριζα μια εβδομάδα κάθε του ράχη και κάθε του γωνιά. Και θυμόμουν πως ξαναγυρίζοντας στο σπίτι είχα τ' άσπρα λινά παπούτσια μου κουρέλι μονάχο, την ψυχή όμως, με όλο τον τρόμο για την τιμωρία που με περίμενε, γεμάτη από εντυπώσεις κι ομορφιά. Και μήπως, ποια ράχη και ποια γωνιά από τ' άλλα γύρω βουνά μου έμεινε κρυμμένη την Κυριακή που πήγαινα με άλλα παιδιά κυνηγώντας τάχα, ή κάποτε και καθημερινή, όταν τα μαθήματα βάραιναν πάρα πολύ;

Κοίταζα τα περασμένα κι έβλεπα ένα παιδί ολοζώντανο με πηγαία ενδιαφέροντα άλλοτε να παίζει τρελά και άλλοτε ανήσυχο και ακούραστο να δοκιμάζει, να σκέπτεται, να συνδυάζει, να επιχειρεί, να συγκεντρώνεται ώρες και μέρες σε δικά του προβλήματα, να διψά τη γνώση και το φως. Και τώρα; Άκουα φιλοσοφία και άλλα μαθήματα στο ξένο πανεπιστήμιο, και όπου κατόρθωνα να συγκεντρωθώ και να προσέξω, τα καθηγητικά λόγια μου ξέφευγαν σα να 'ταν ιερογλυφικά σημεία. Και όμως είχα ζήσει παιδί ακόμα στο δικό μου κόσμο και με το δικό μου τρόπο κάτι απ' αυτά που έφταναν τώρα στ' αυτιά μου. Ποιο χέρι πήρε ένα θεόρατο σφουγγάρι κι' έκαμε την ίδια ψυχή *τάμπουλα ράζα*[13], τι της στέγνωσε έτσι κάθε δροσιά;

Κι έβλεπα τότε ξέχωρα από το δικό μου κόσμο ένα πελώριο και άδειο κτίριο, σωστό «νησί των νεκρών», αποκλεισμένο με ψηλά, πυκνά και μαύρα κυπαρίσσια απ' όλη τη ζωή. Ήταν το ελληνικό σχολείο και το γυμνάσιο, όπου είχα περάσει εφτά χρόνια, πέντε και έξι ώρες την ημέρα. Αν από το δημοτικό δε μου είχαν απομείνει παρά ένα δυο σκηνές και μια θολή εικόνα, το νησί των νεκρών το ξαναζούσα ολόκληρο:

Το παιδί του Παρνασσού ακούει Γεωγραφία. Ο σχολάρχης, μην μπορώντας να περπατήσει, καθόταν στην έδρα του με μια βέργα μακριά. Ένας χάρτης κρεμόταν κοντά του στον πίνακα, κι εκεί φώναζε ένα ένα τα παιδιά με ονόματα ειδικά το καθένα: «κουτσουκέρα γίδα[14]» ή «ρούσικο στιβάλι[15]» ή «καλαπόδι» και άλλα παρόμοια. Τα φώναζε να ειπούν και να δείξουν το μάθημα. Αλίμονο αν ξεχνιόταν ένα ποτάμι της Αμερικής ή ο αριθμός των κατοίκων από κάποια πόλη της. Η βέργα έπεφτε βροχή μαζί με τις βρισιές. Κι αυτό ήταν το μόνο που συγκέντρωνε την προσοχή όλων μας,- Μόλις τελείωνε όμως και φώναζε για μάθημα άλλο παιδί, γυρίζαμε αμέσως στη δουλειά μας. Άλλοι διάβαζαν κλεφτά κάτω από το θρανίο το παρακάτω, άλλοι παίζαμε με κλωτσιές αθόρυβες, ώσπου να συγκεντρωθούμε πάλι με νέο ξύλο και νέες βρισιές. Και συλλογιζόμουν τώρα τη Γεωγραφία που την είχα όλη μάθει απ' έξω. κι έβρισκα μονάχα πλήθος αριθμούς και ατέλειωτα μπερδεμένα ονόματα από ποταμούς, βουνά και πόλεις...

Το μικρό ταχτικό καλλιεργητή του δικού του περιβολιού τον έπαιρνε η σχολική φυτολογία και η διδασκαλία της. Αποστήθιζε πώς αναπτύσσονται και ζουν τα φυτά, διάβαζε για «ύπερους, στήμονας, θρίδακας[16]» και τα παρόμοια, και δεν καταλάβαινε τίποτα, άν και ήτανε τα ίδια φυτά και λουλούδια, που τόσο τ' αγαπούσε και τα φρόντιζε στο σπίτι του. Και την άλλη μέρα θα το έλεγε το μάθημα νεράκι, αν τον «έβγαζε έξω» ο δάσκαλος, ένας άνθρωπος αγέλαστος με μεγάλη επιβολή, αλλά και με μάτι που δεν του ξέφευγε τίποτα. Σ' αυτόν ήμαστε αρνάκια˙ αρνάκια όμως που έτρεμαν και παπαγάλιζαν ή μάθαιναν το πολύ ορθογραφία και κάποια σύνταξη.

---

[13] **τάμπουλα ράζα:** άγραφος πίνακας.
[14] **κουτσουκέρα γίδα:** κατσίκα με σπασμένο κέρατο.
[15] **στιβάλι:** μπότα.
[16] **θρίδακες:** ραδίκια.

Διαγραμματική απεικόνιση
Εκπαιδευτικών Μεταρρυθμίσεων

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

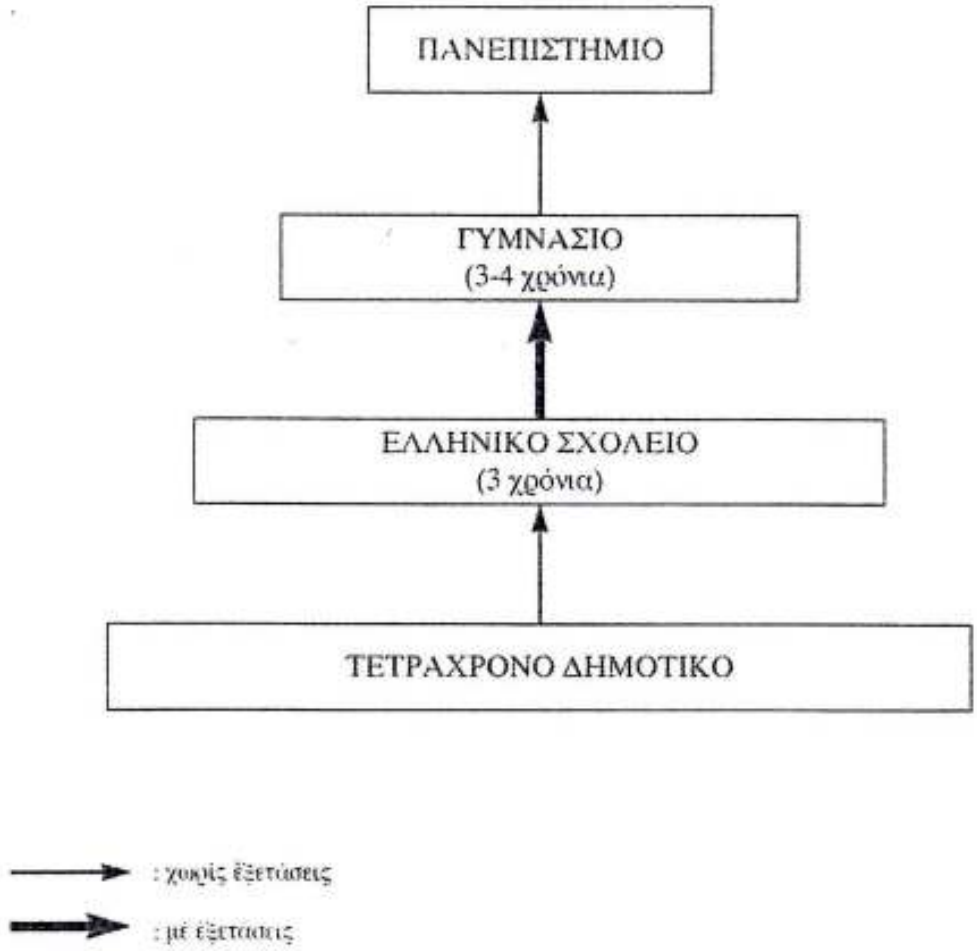

Διάγραμμα 1
Εκπαιδευτικό σύστημα επί Όθωνα

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

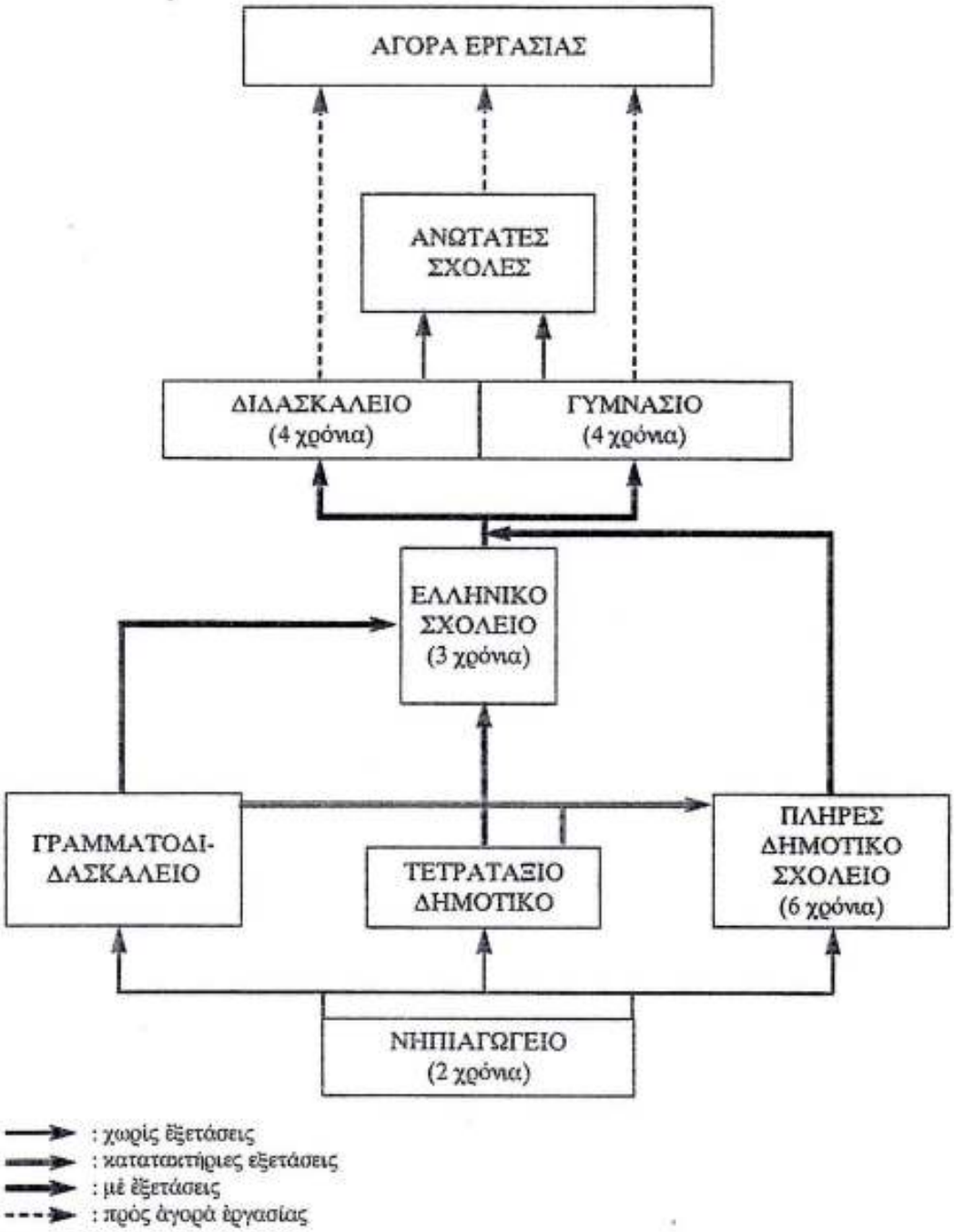

Διάγραμμα 2
Μεταρρύθμιση τοῦ 1895

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

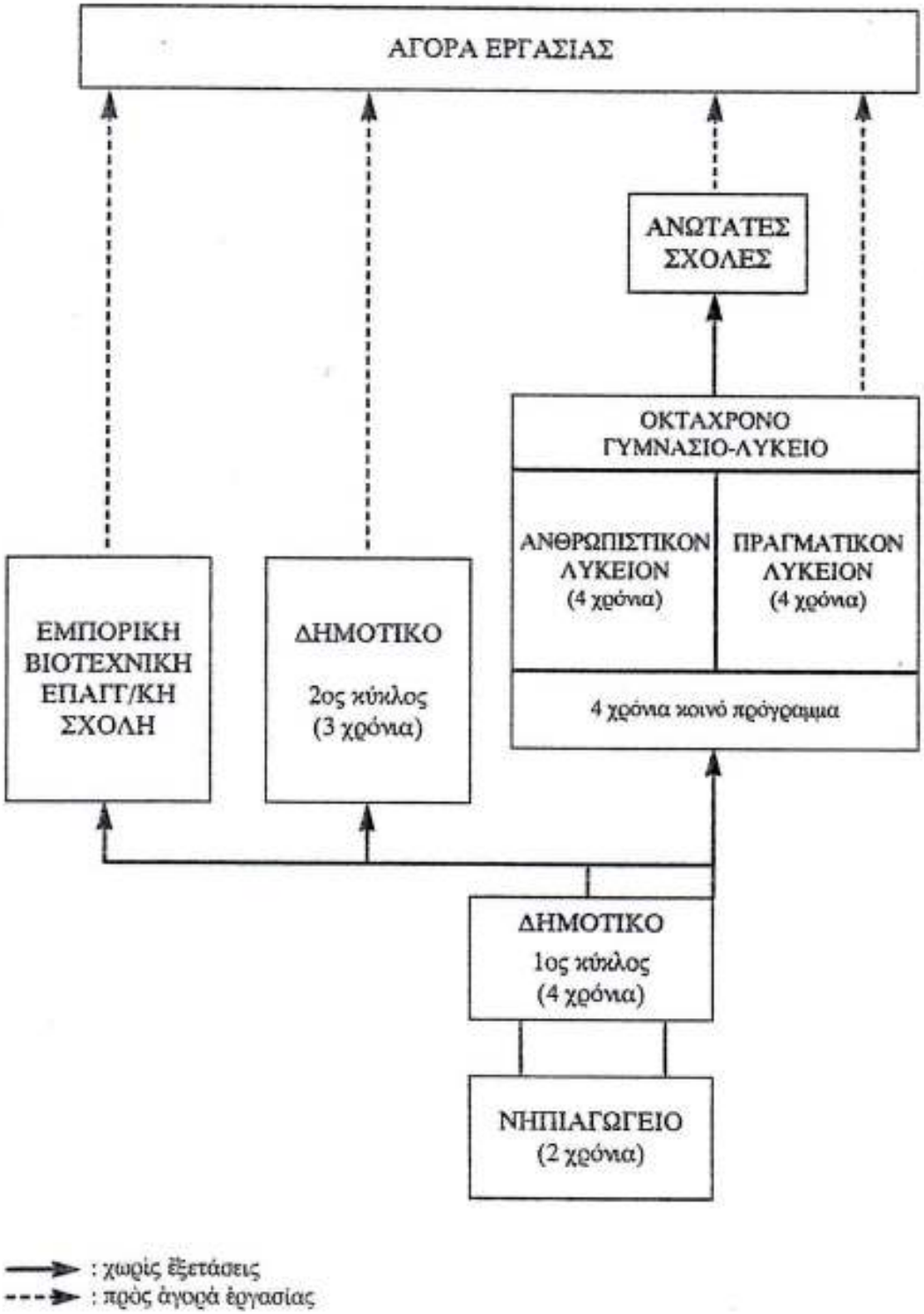

Διάγραμμα 3
Μεταρρύθμιση τοῦ 1899

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

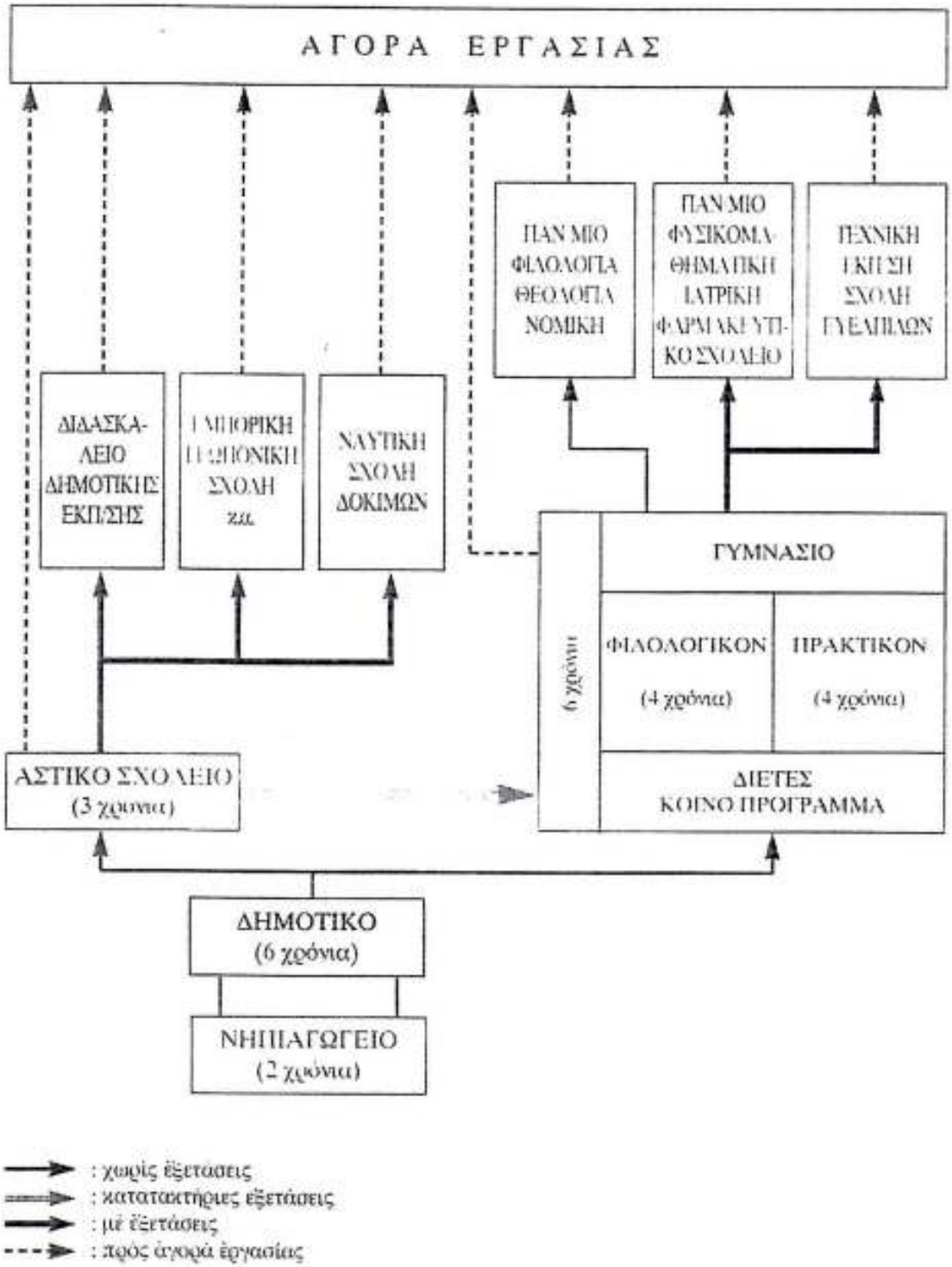

Διάγραμμα 4
Μεταρρύθμιση του 1913

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

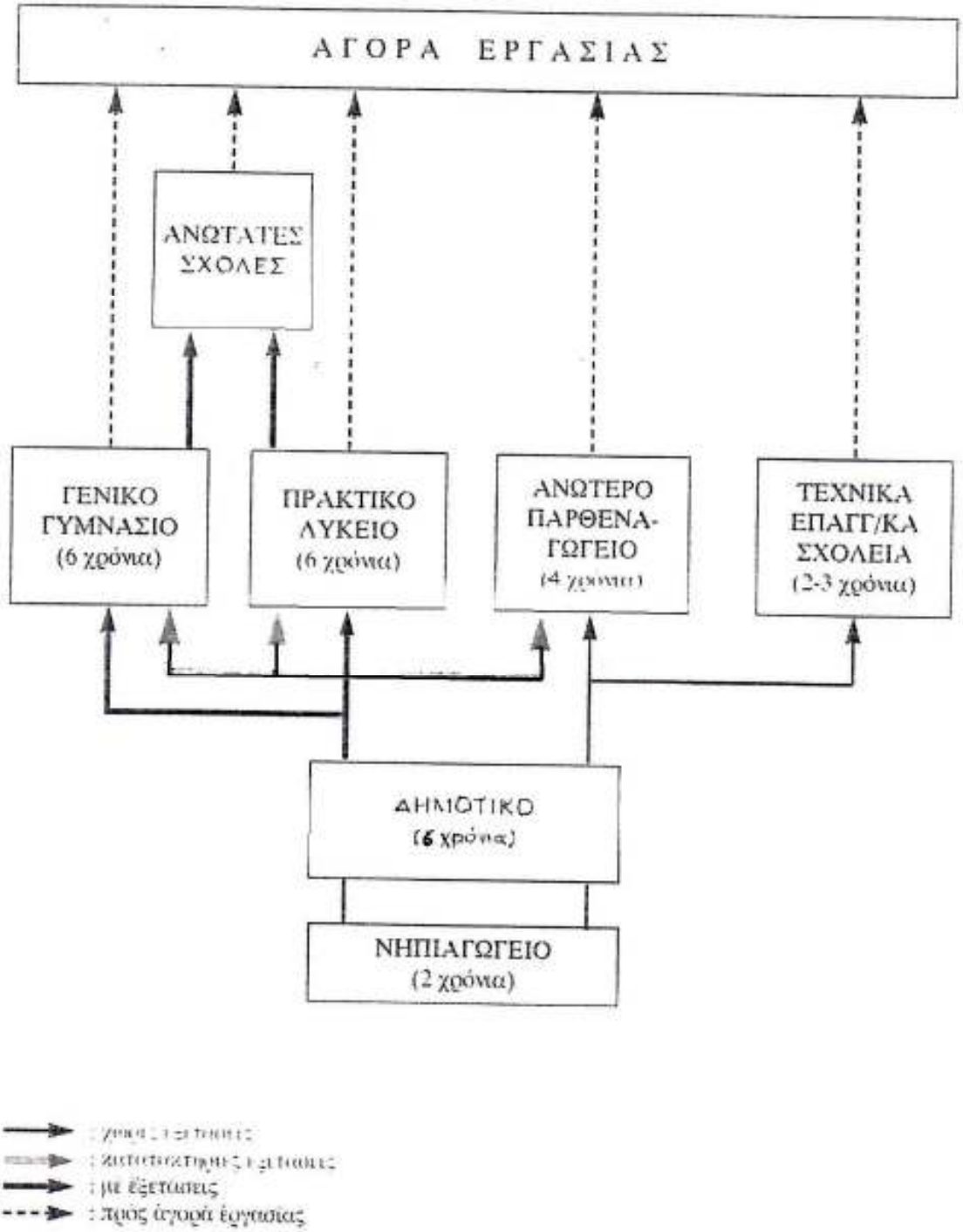

Διάγραμμα 5
Μεταρρύθμιση του 1929

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

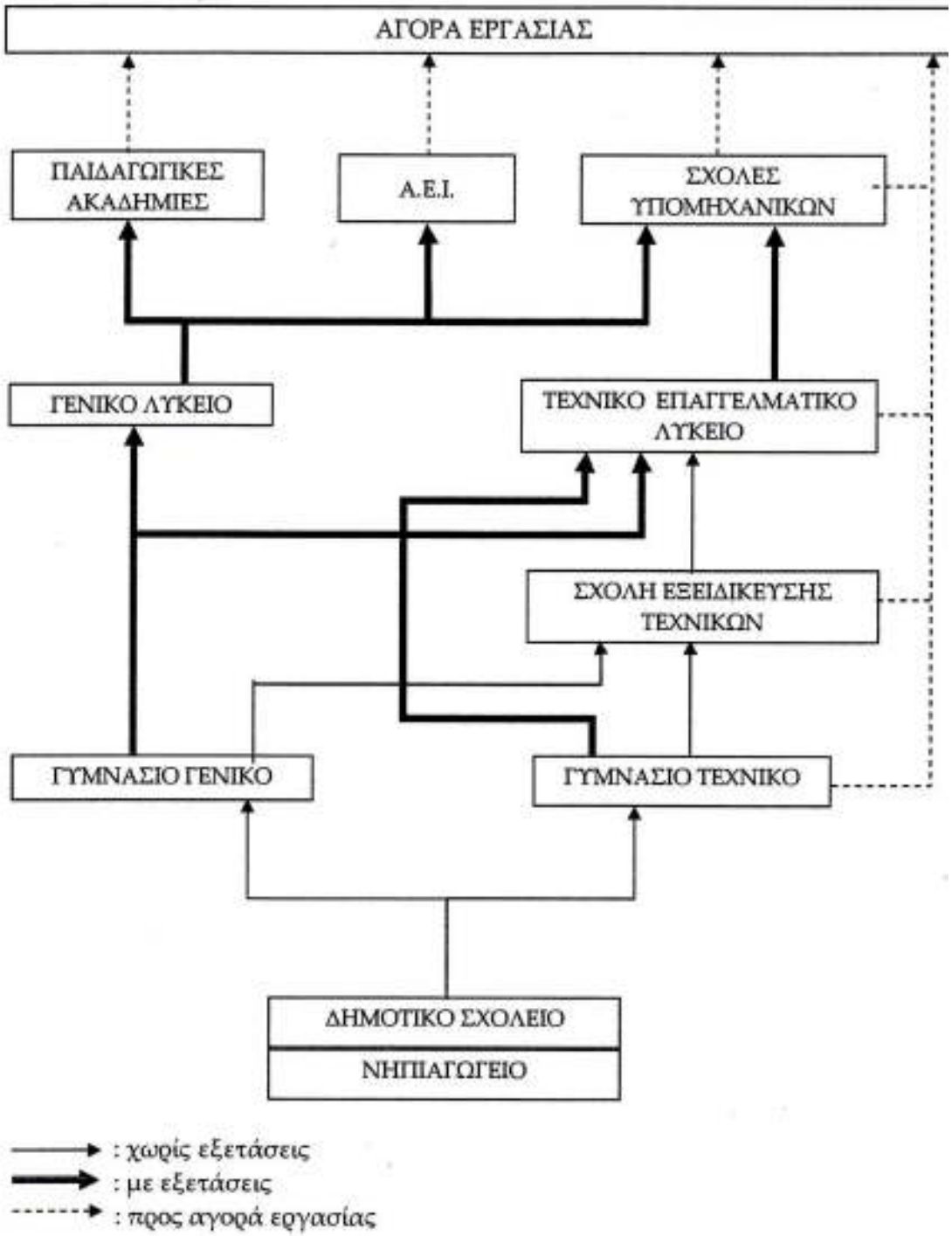

Διάγραμμα 6
Μεταρρύθμιση του 1964

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

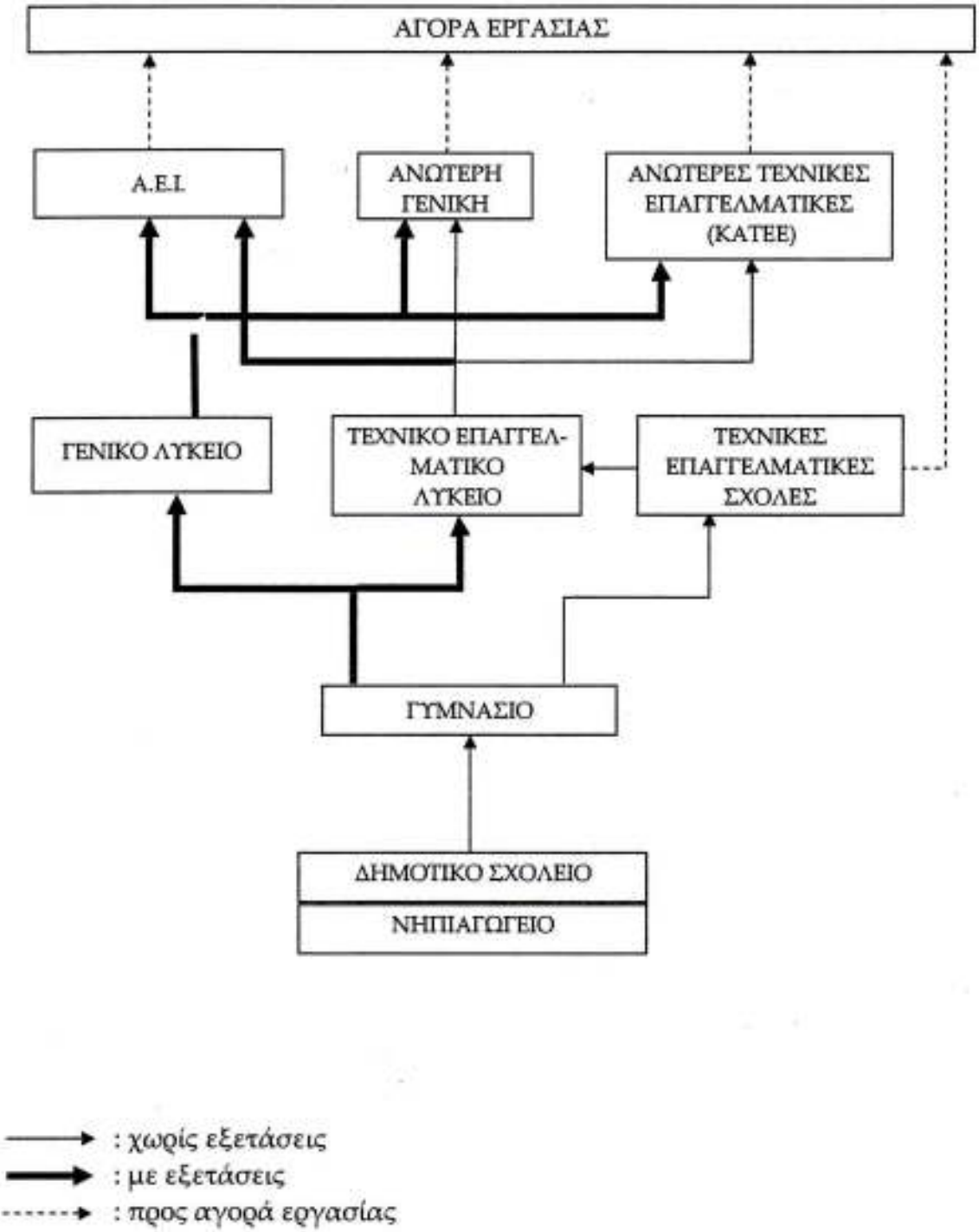

→ : χωρίς εξετάσεις
⟶ : με εξετάσεις
- - - → : προς αγορά εργασίας

Διάγραμμα 7
Μεταρρύθμιση του 1976/77

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

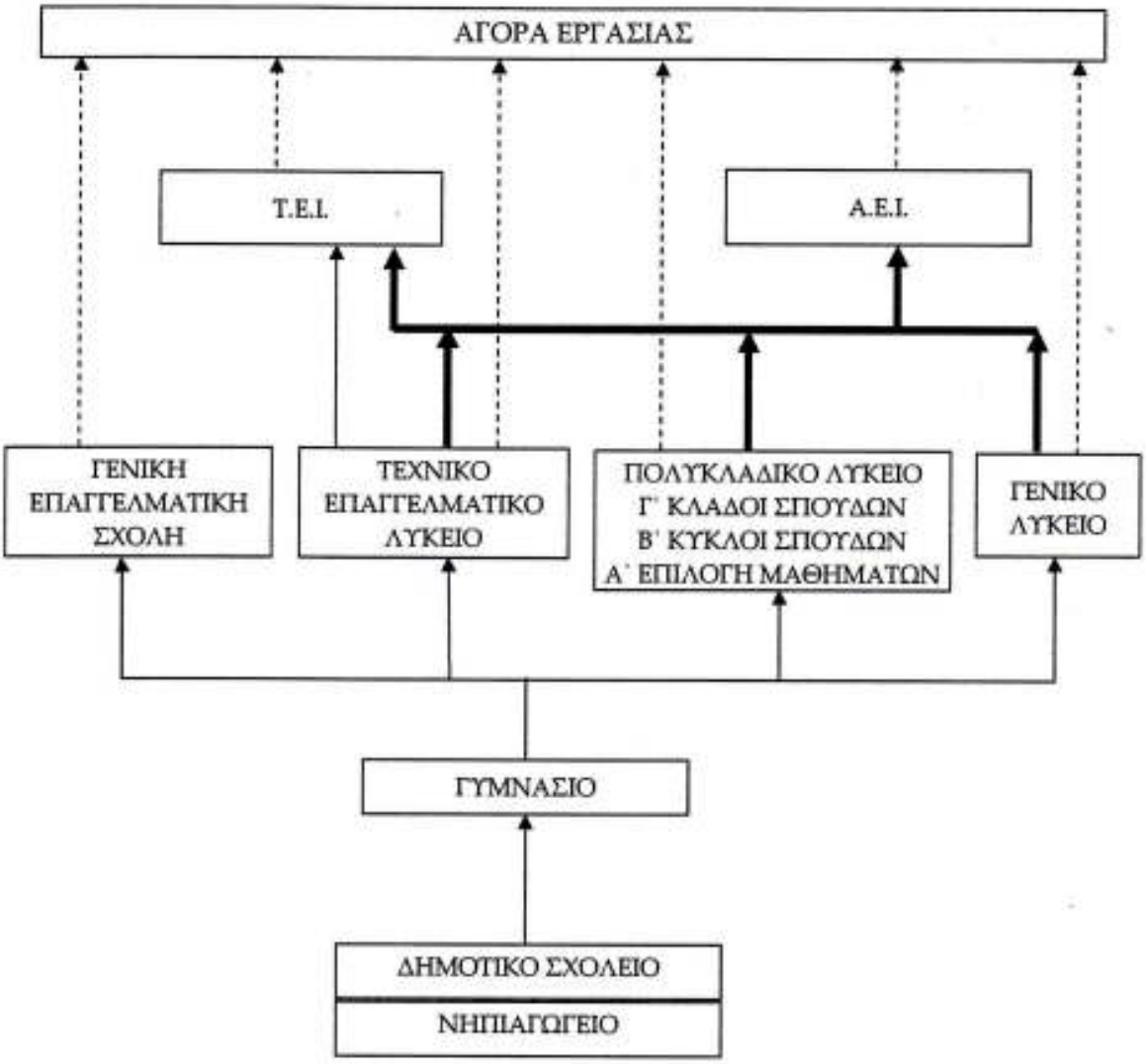

→ : χωρίς εξετάσεις
➡ : με εξετάσεις
⇢ : προς αγορά εργασίας

Διάγραμμα 8
Μεταρρύθμιση του 1985

Βιογραφία Συγγραφέων

Νίκος Καζαντζάκης (1883 – 1957) – Ο λογοτέχνης

1.1 Ζωή και δράση

Ο Νίκος Καζαντζάκης γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης στις 18 Φεβρουαρίου του 1883, εποχή κατά την οποία το νησί αποτελούσε ακόμα μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήταν γιος του καταγόμενου από το χωριό Βαρβάροι (σημερινή Μυρτιά), εμπόρου γεωργικών προϊόντων και κρασιού, Μιχάλη Καζαντζάκη (1856 - 1932), και της Μαρίας (-1932) και είχε δύο αδελφές. Στο Ηράκλειο έβγαλε το γυμνάσιο και το 1902 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ξεκίνησε νομικές σπουδές. Εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα το 1906 δημοσιεύοντας το δοκίμιο *Η Αρρώστια του Αιώνος* και το πρώτο του μυθιστόρημα *Όφις και Κρίνο* (με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβάμη). Τον επόμενο χρόνο ξεκίνησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι. Παράλληλα, σημαντική επίδραση στον Καζαντζάκη είχαν οι διαλέξεις του Ανρί Μπεργκσόν, τις οποίες παρακολουθούσε. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, δημοσίευσε αρκετές κριτικές μελέτες σε διάφορα περιοδικά και εξέδωσε το 1909 τη διατριβή του επί υφηγεσία *Ο Φρειδερίκος Νίτσε εν τη Φιλοσοφία του Δικαίου και της Πολιτείας*. Το 1910 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Το 1911 παντρεύτηκε τη Γαλάτεια Αλεξίου, στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, στο νεκροταφείο Ηρακλείου, κι αυτό γιατί φοβόταν τον πατέρα του, που δεν ήθελε για νύφη τη Γαλάτεια. Στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, το 1912, κατατάχτηκε εθελοντής, αποσπασμένος στο γραφείο του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου. Στη συνέχεια, πρωτοστάτησε στην κίνηση για την ίδρυση του *Εκπαιδευτικού Ομίλου*, μέσω του οποίου συνδέθηκε φιλικά, το 1914, με τον ποιητή Άγγελο Σικελιανό. Μαζί ταξίδεψαν στο Άγιον Όρος, όπου διέμειναν περίπου σαράντα ημέρες, ενώ περιηγήθηκαν και σε πολλά ακόμα μέρη της Ελλάδας. Την περίοδο αυτή ήρθε σε επαφή και με το έργο του Δάντη, τον οποίο ο ίδιος χαρακτηρίζει στα ημερολόγιά του ως έναν από τους δασκάλους του, μαζί με τον Όμηρο και τον Μπεργκσόν. Το 1915 άρχισε μια επιχείρηση ξυλείας, που απέτυχε, στο Άγιο Όρος, μαζί με τον Ιωάννη Σκορδίλη.

Το 1919 ο Ελευθέριος Βενιζέλος διόρισε τον Καζαντζάκη Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Περιθάλψεως με αποστολή τον επαναπατρισμό Ελλήνων από την περιοχή του Καυκάσου. Οι εμπειρίες που αποκόμισε αξιοποιήθηκαν αργότερα στο μυθιστόρημα του *Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται*. Τον επόμενο χρόνο, μετά την ήττα του κόμματος των Φιλελευθέρων, ο Καζαντζάκης αποχώρησε από το Υπουργείο Περιθάλψεως και πραγματοποίησε αρκετά ταξίδια στην Ευρώπη. Το 1922 επισκέφτηκε τη Βιέννη, όπου ήρθε σε επαφή με το έργο του Φρόυντ και τις βουδιστικές γραφές. Επισκέφτηκε ακόμα τη Γερμανία, ενώ το 1924 έμεινε για τρεις μήνες στην Ιταλία. Την περίοδο 1923-1926 πραγματοποίησε επίσης αρκετά δημοσιογραφικά ταξίδια στη Σοβιετική Ένωση, την Παλαιστίνη, την Κύπρο και την Ισπανία, όπου του παραχώρησε συνέντευξη ο δικτάτορας

Πρίμο ντε Ριβέρα. Τον Οκτώβριο του 1926 πήγε στη Ρώμη και πήρε συνέντευξη από τον Μπενίτο Μουσολίνι. Επίσης, εργάστηκε ως ανταποκριτής των εφημερίδων *Ελεύθερος Τύπος* και *Η Καθημερινή*. Είχε, βέβαια, γνωριστεί με την Ελένη Σαμίου, το 1924, - το διαζύγιο με την Γαλάτεια εκδόθηκε το 1926 - με την οποία έζησε 21 χρόνια χωρίς γάμο. Παντρεύτηκαν το 1945 κι αυτό γιατί με τον καλό του φίλο, τον Άγγελο Σικελιανό και τη δεύτερη γυναίκα του, θα πήγαιναν στις ΗΠΑ. Τον Αύγουστο του 1924, ο Καζαντζάκης φυλακίστηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης, επειδή είχε αναλάβει την πνευματική ηγεσία μιας κομμουνιστικής οργάνωσης δυσαρεστημένων προσφύγων. Σ' αυτό το επεισόδιο αναφέρεται ο Παντελής Πρεβελάκης και η Έλλη Αλεξίου.

Τον Μάιο του 1927 απομονώθηκε στην Αίγινα με σκοπό την ολοκλήρωση της *Οδύσσειας*. Τον ίδιο χρόνο ξεκίνησε την ανθολογία των ταξιδιωτικών του άρθρων για την έκδοση του πρώτου τόμου του *Ταξιδεύοντας*, ενώ το περιοδικό *Αναγέννηση*, του Δημήτρη Γλυνού, δημοσίευσε την *Ασκητική*, το φιλοσοφικό του έργο. Τον Οκτώβριο του 1927, ο Καζαντζάκης φεύγει για τη Μόσχα προσκαλεσμένος από την κυβέρνηση της Σοβιετικής Ένωσης, για να πάρει μέρος στις γιορτές για τα δεκάχρονα της Οκτωβριανής Επανάστασης. Εκεί γνωρίστηκε με τον Ελληνορουμάνο λογοτέχνη Παναΐτ Ιστράτι, μαζί με τον οποίον επέστρεψε στην Ελλάδα. Τον Ιανουάριο του 1928 στο θέατρο «Αλάμπρα», στην Αθήνα, μιλάνε εξυμνώντας τη Σοβιετική Ένωση, ο Καζαντζάκης και ο Ιστράτι. Στο τέλος της ομιλίας έγινε και διαδήλωση. Τόσο ο Καζαντζάκης όσο και ο συνδιοργανωτής της εκδήλωσης Δημήτρης Γληνός διώχθηκαν δικαστικά. Η δίκη ορίσθηκε στις 3 Απριλίου, αναβλήθηκε μερικές φορές και δεν έγινε ποτέ. Τον Απρίλιο, ο Καζαντζάκης, ξαναβρέθηκε στη Ρωσία, όπου ολοκλήρωσε ένα κινηματογραφικό σενάριο με θέμα τη Ρωσική Επανάσταση. Τον Μάιο του 1929 απομονώθηκε σε ένα αγρόκτημα στην Τσεχοσλοβακία, όπου ολοκλήρωσε στα γαλλικά τα μυθιστορήματα *Toda-Raba* (μετονομασία του αρχικού τίτλου *Moscou a crie*) και *Kapetan Elia*. Τα έργα αυτά εντάσσονταν στην προσπάθεια του Καζαντζάκη να καταξιωθεί διεθνώς ως συγγραφέας. Η γαλλική έκδοση του μυθιστορήματος *Toda-Raba* έγινε με το ψευδώνυμο Νικολάι Καζάν.

Το 1930 θα δικαζόταν, πάλι, ο Καζαντζάκης για αθεϊσμό, για την «Ασκητική». Η δίκη ορίσθηκε για τις 10 Ιουνίου, αλλά κι αυτή δεν έγινε ποτέ.

Το 1931 επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε εκ νέου στην Αίγινα, όπου ανέλαβε τη συγγραφή ενός γαλλοελληνικού λεξικού. Μετέφρασε ακόμα τη Θεία Κωμωδία του Δάντη. Επίσης, έγραψε ένα μέρος των ωδών, που τα ονόμασε "κάντα". Αυτά ενσωματώθηκαν, αργότερα, σ' έναν τόμο με τον τίτλο *Τερτσίνες* (1960. Αργότερα, ταξίδεψε στην Ισπανία ξεκινώντας παράλληλα τη μετάφραση έργων Ισπανών ποιητών. Το 1935 πραγματοποίησε ταξίδι στην Ιαπωνία και την Κίνα εμπλουτίζοντας τα ταξιδιωτικά του κείμενα. Το 1938 ολοκλήρωσε την *Οδύσσεια*, ένα επικό ποίημα στα πρότυπα της *Οδύσσειας* του Ομήρου, αποτελούμενο από συνολικά 33.333 στίχους και 24 ραψωδίες. Η «Οδύσσεια» είχε φτάσει τους 42.000 στίχους. Αφαίρεσε, όμως, μερικές χιλιάδες ο Καζαντζάκης, γιατί θεωρούσε γούρικο αριθμό το 3. Για το έργο αυτό ο Καζαντζάκης εργαζόταν για δεκατρία χρόνια και πριν την τελική του μορφή προηγήθηκαν οκτώ αναθεωρημένες γραφές. Η πρώτη αυτοέκδοση της «Οδύσσειας» έγινε στην Αθήνα τον Οκτώβρη του 1938 με χρήματα της

Αμερικανίδας Joe MacLeod. Το ίδιο διάστημα, πλήθος κειμένων του δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες ή περιοδικά, ενώ το μυθιστόρημά του *Ο Βραχόκηπος*, που το είχε γράψει στα Γαλλικά, εκδόθηκε στην Ολλανδία και τη Χιλή. Κατά την περίοδο της κατοχής, συνεργάστηκε με τον Ιωάννη Κακριδή για την μετάφραση της Ιλιάδας. Το 1943 ολοκλήρωσε το γράψιμο του μυθιστορήματός του «Ο βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά».

Μετά την αποχώρηση των Γερμανών, δραστηριοποιήθηκε έντονα στην ελληνική πολιτική ζωή, αναλαμβάνοντας την προεδρία της Σοσιαλιστικής Εργατικής Κίνησης, ενώ διετέλεσε και υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου της κυβέρνησης του Σοφούλη από τις 26 Νοεμβρίου του 1945 έως τις 11 Ιανουαρίου του 1946. Παραιτήθηκε από το αξίωμά του μετά από την ένωση των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Το Μάρτιο του 1945 προσπαθεί να πάρει μια θέση στην Ακαδημία της Αθήνας, αλλά αποτυγχάνει για δύο ψήφους. Τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου παντρεύεται την Ελένη Σαμίου, στον Άι - Γιώργη τον Καρύτση, με κουμπάρους τον Άγγελο και την Άννα Σικελιανού.

Τρεις φορές προτάθηκε ο Καζαντζάκης για το Βραβείο Νόμπελ. Την πρώτη απ' την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, που τον έχει Πρόεδρο, έχοντας συνυποψήφιό του τον Άγγελο Σικελιανό. Επίσης δυο φορές προτάθηκε, το 1952 και 1953, απ' τη Νορβηγική Εταιρεία Λογοτεχνών, ποτέ όμως απ' την Ακαδημία της Αθήνας. Τον επόμενο χρόνο διορίστηκε στην *UNESCO* με αποστολή την προώθηση μεταφράσεων κλασικών λογοτεχνικών έργων, με απώτερο στόχο τη γεφύρωση των διαφορετικών πολιτισμών. Παραιτήθηκε τελικά το 1948, προκειμένου να αφοσιωθεί στο λογοτεχνικό του έργο. Για τον σκοπό αυτό εγκαταστάθηκε στην Αντίμπ της Γαλλίας, όπου τα επόμενα χρόνια ακολούθησε μία ιδιαίτερα παραγωγική περίοδος, κατά την οποία ολοκλήρωσε το μεγαλύτερο μέρος του πεζογραφικού του έργου.

Το 1953 προσβλήθηκε από μία μόλυνση στο μάτι, γεγονός που τον υποχρέωσε να νοσηλευτεί αρχικά στην Ολλανδία και αργότερα στο Παρίσι. Τελικά έχασε την όρασή του από το δεξί μάτι. Ενώ ο Καζαντζάκης είχε επιστρέψει από την Αντίμπ στην Ελλάδα, η Ορθόδοξη Εκκλησία εκκινούσε τη δίωξή του. Κατηγορήθηκε ως ιερόσυλος, με βάση αποσπάσματα από τον *Καπετάν Μιχάλη* και το σύνολο του περιεχομένου του *Τελευταίου Πειρασμού* (1953), έργο το οποίο δεν είχε ακόμη κυκλοφορήσει στην Ελλάδα. Το 1954 η Ιερά Σύνοδος με έγγραφό της ζητούσε από την κυβέρνηση την απαγόρευση των βιβλίων του Νίκου Καζαντζάκη. Ο ίδιος ο Καζαντζάκης, απαντώντας στις απειλές της εκκλησίας για τον αφορισμό του, έγραψε σε επιστολή του: *«Μου δώσατε μια κατάρα, Άγιοι Πατέρες, σας δίνω μια ευχή: Σας εύχομαι να 'ναι η συνείδησή σας τόσο καθαρή όσο η δική μου και να 'στε τόσο ηθικοί και θρήσκοι όσο είμαι εγώ»*. Τελικά η Εκκλησία της Ελλάδος δεν τόλμησε να προχωρήσει στον αφορισμό του Νίκου Καζαντζάκη, καθώς ήταν αντίθετος σε κάτι τέτοιο ο οικουμενικός πατριάρχης Αθηναγόρας. Η Εκκλησία της Ελλάδας είναι αυτοκέφαλη και υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο μόνο δογματικά. Επομένως, για τις οποιεσδήποτε ποινές που θα επιβάλλει δε χρειάζεται την έγκριση του Πατριαρχείου. Βέβαια, τελικά δεν αφορίστηκε ο Καζαντζάκης, αλλά η Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδας τον κατέκρινε και το όνομά του εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να φέρει το στίγμα αυτό της εκκλησίας. Επίσης, ο *Τελευταίος Πειρασμός* καταγράφτηκε στον Κατάλογο των Απαγορευμένων

Βιβλίων της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, το καταργηθέν πλέον *Index Librorum Prohibitorum*. Ο Καζαντζάκης απέστειλε τότε σχετικό τηλεγράφημα στην Επιτροπή του *Index* με τη φράση του χριστιανού απολογητή Τερτυλλιανού «*Ad tuum, Domine, tribunal apello*», δηλαδή «στο Δικαστήριό σου, Κύριε, κάνω έφεση». Ο «Ζορμπάς» του Καζαντζάκη, εκδόθηκε στο Παρίσι το 1947 και με την επανέκδοση του, το 1954, βραβεύτηκε, ως το καλύτερο ξένο βιβλίο της χρονιάς. Το 1955, ο συγγραφέας μαζί με τον Κακριδή αυτοχρηματοδότησαν την έκδοση της μετάφρασης της *Ιλιάδας*, ενώ την ίδια χρονιά κυκλοφόρησε τελικά στην Ελλάδα ο *Τελευταίος Πειρασμός*. Τον επόμενο χρόνο, τιμήθηκε με το Βραβείο Ειρήνης στη Βιέννη, ένα βραβείο το οποίο προερχόταν από το σύνολο των τότε Σοσιαλιστικών χωρών. Καθώς μια από αυτές ήταν η Κίνα επιχείρησε δεύτερο ταξίδι εκεί τον Ιούνιο του 1957, προσκεκλημένος της κινεζικής κυβέρνησης. Επέστρεψε με κλονισμένη την υγεία του προσβληθείς από λευχαιμία. Νοσηλεύτηκε στην Κοπεγχάγη της Δανίας και το Φράιμπουργκ (Freiburg im Breisgau) της Γερμανίας, όπου τελικά κατέληξε στις 26 Οκτωβρίου του 1957 σε ηλικία 74 ετών. Εντούτοις, σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες, η λευχαιμία εμφανίστηκε στον Καζαντζάκη κατά το χειμώνα του 1938, 19 χρόνια πριν απ' το τέλος του, το οποίο αποδίδεται σε βαριάς μορφής ασιατική γρίπη. Η σορός του μεταφέρθηκε στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Ελευσίνας. Η Ελένη Καζαντζάκη ζήτησε από την Εκκλησία της Ελλάδος να τεθεί η σορός του σε λαϊκό προσκύνημα, επιθυμία την οποία ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Θεόκλητος απέρριψε. Έτσι, η σορός του συγγραφέα μεταφέρθηκε στο Ηράκλειο. Έπειτα από μεγάλη λειτουργία στον Ναό του Αγίου Μηνά, παρουσία του Αρχιεπισκόπου Κρήτης Ευγενίου και 17 ακόμη ιερέων, έγινε η ταφή του Νίκου Καζαντζάκη, στην οποία όμως εκείνοι δεν συμμετείχαν κατόπιν απαγόρευσης του Αρχιεπισκόπου. Η ταφή έγινε στην ντάπια Μαρτινέγκο, πάνω στα Βενετσάνικα τείχη. Τη σορό συνόδευσαν ο τότε υπουργός Παιδείας Αχιλλέας Γεροκωστόπουλος και ο ιερέας Σταύρος Καρπαθιωτάκης, ο οποίος αργότερα τιμωρήθηκε.

Στον τάφο του Νίκου Καζαντζάκη χαράχθηκε, όπως το θέλησε ο ίδιος, η επιγραφή: *Δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβούμαι τίποτα, είμαι λέφτερος*.

1.2 Έργα του

<u>Πεζογραφία</u>

- Όφις και Κρίνο [με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή], χ.ε., Αθήνα, 1906
- Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά, Τυπ. Δημητράκου, Αθήνα, 1946
- Ο Καπετάν Μιχάλης, Μαυρίδης, Αθήνα, 1953
- Ο Χριστός ξανασταυρώνεται, Δίφρος, Αθήνα, 1954
- Ο τελευταίος πειρασμός, Δίφρος, Αθήνα, 1955
- Τόντα-Ράμπα, μετάφρ. Γιάννη Μαγκλή, Δίφρος, Αθήνα, 1956
- Ο φτωχούλης του Θεού, Δίφρος, Αθήνα, 1956
- Ο Βραχόκηπος, μετάφρ. Παντελή Πρεβελάκη, Εστία, Αθήνα, 1960
- Αναφορά στον Γκρέκο, Τυπ. Κωνσταντινίδη, Αθήνα 1961
- Οι αδερφοφάδες, χ.ε., Αθήνα, 1963

Ποίηση

- Οδύσεια, Πυρσός, Αθήνα, 1938
- Τερτσίνες, Τυπ. Κωνσταντινίδη & Μιχαλά, Αθήνα, 1960

Δοκίμια

- Ασκητική, Salvatores Dei, χ.ε., Αθήνα, 1945
- Συμπόσιον, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1971

Θεατρικά Έργα

- Θέατρο Α' - Τραγωδίες με αρχαία θέματα: Προμηθέας (τριλογία), Κούρος, Οδυσσέας, Μέλισσα, Δίφρος, Αθήνα 1955
- Θέατρο Β΄ - Τραγωδίες με βυζαντινά θέματα: Χριστός, Ιουλιανός ο Παραβάτης, Νικηφόρος Φωκάς, Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος, Δίφρος, Αθήνα 1956
- Θέατρο Γ' - Τραγωδίες με διάφορα θέματα: Καποδίστριας, Χριστόφορος Κολόμβος, Σόδομα και Γόμορρα, Βούδας, Δίφρος, Αθήνα 1956

Ταξιδιωτικά

- Ταξιδεύοντας: Ιταλία - Αίγυπτος - Σινά, Σεράπειον, Αλεξάνδρεια, 1927
- Τι είδα στη Ρουσία (από τα ταξίδια μου), Στοχαστής, Αθήνα, 1928
- Ταξιδεύοντας: Ισπανία, Πυρσός, Αθήνα, 1937
- Ταξιδεύοντας: Ιαπωνία - Κίνα, Πυρσός, Αθήνα, 1938
- Ταξιδεύοντας: Αγγλία, Πυρσός, Αθήνα, 1941
- Ταξιδεύοντας: Ρουσία, Δίφρος, Αθήνα, 1956
- Ταξιδεύοντας: Ιταλία - Αίγυπτος - Σινά - Ιερουσαλήμ - Κύπρος - Ο Μοριάς, χ.ε., Αθήνα, 1961

Παιδικά Μυθιστορήματα

- Μέγας Αλέξανδρος, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1979
- Στα παλάτια της Κνωσού, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1980

Επιστολές

- Επιστολές προς τη Γαλάτεια, Δίφρος, Αθήνα, 1958
- Τετρακόσια γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα 1965

Μεταφράσεις

- Νίτσε, Η γέννησις της τραγωδίας, Φέξης, Αθήνα, 1912
- Νίτσε, Τάδε Έφη Ζαρατούστρας, Φέξης, Αθήνα, 1913
- Μπερξόν, Το γέλοιο, Φέξης, Αθήνα, 1914
- Δάντης, Η Θεία Κωμωδία, Κύκλος, Αθήνα, 1934
- Γκαίτε, Φάουστ [Α΄μέρος], εφημερίδα Καθημερινή (8/3-5/7/1937)
- Γιοχάνες Γιόργκενσεν (Johannes Jørgensen), Ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης, χ.ε., Αθήνα, 1951
- Ομήρου Ιλιάδα (σε συνεργασία με τον Ι. Θ. Κακριδή), χ.ε., Αθήνα, 1955
- Ομήρου Οδύσσεια (σε συνεργασία με τον Ι.Θ. Κακριδή), Τυπ. Μ. Ρόδη, Αθήνα, 1965
- Ο φτωχούλης του θεού 1956 (Αθήνα)

Κινηματογραφικές και τηλεοπτικές μεταφορές

Βασισμένες σε έργα του Νίκου Καζαντζάκη είναι οι ταινίες:

- *Αλέξης Ζορμπάς*
- *Ο τελευταίος πειρασμός*

Μια ακόμα ταινία γυρίστηκε το 1956 βασισμένη στο μυθιστόρημα του Καζαντζάκη, "Ο Χριστός ξανασταυρώνεται". Ο τίτλος της ταινίας που τη σκηνοθέτησε ο Ζυλ Ντασέν, είναι, "Εκείνος που έπρεπε να πεθάνει".

Ο *Χριστός ξανασταυρώνεται* προβλήθηκε σαν σειρά από την ΕΡΤ την περίοδο 1975-1976.

Οι ταινίες του προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από πλήθος θρησκευόμενων πολιτών αλλά και εισαγγελικές παρεμβάσεις και μηνύσεις.

Ζωρζ Σαρή (1925 - 2012) – Η συγγραφέας

1.1 Ζωή και δράση

Η Ζώρζ Σαρή γεννήθηκε το 1925 στην Αθήνα και πέθανε στις 9 Ιουνίου του 2012 σε ηλικία 87 ετών. Η μητέρα της ήταν Γαλλίδα από τη Σενεγάλη και ο πατέρας της από το Αϊβαλί. Τα παιδικά της χρόνια τα έζησε στην Ελλάδα, όπου τελείωσε το δημοτικό και το γυμνάσιο. Πριν ολοκληρώσει τις σπουδές της, άρχισε ο πόλεμος του 1940.

Στη διάρκεια του πολέμου η Ζωρζ Σαρή συμμετείχε στην Αντίσταση και στην ΕΠΟΝ. Περιγράφοντας εκείνα τα χρόνια η ίδια λέει: «Τα χρόνια της Κατοχής ήταν χρόνια χαράς και ελευθερίας. Από δυστυχισμένοι γίναμε ευτυχισμένοι. Κι αυτό γιατί διαλέξαμε το δρόμο της ζωής κι ας υπήρχε θάνατος μέσα. Θρηνούσαμε και χαιρόμασταν όλοι μαζί. Δε φοβόμασταν όμως. Υπήρχε ένας στόχος, η απελευθέρωση».

Άρχισε από πολύ μικρή να ασχολείται με το θέατρο, με δάσκαλο το Βασίλη Ρώτα. Μεγαλύτερη, στα χρόνια της Κατοχής, και αφού τελείωσε το σχολείο, άρχισε να παρακολουθεί μαθήματα υποκριτικής στη Δραματική Σχολή του Δημήτρη Ροντήρη. Τα χρόνια εκείνα απέκτησε πολλές εμπειρίες, οι οποίες αποτέλεσαν αργότερα βασικό θέμα ορισμένων βιβλίων της.

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο, το 1947, η Ζώρζ Σαρή έφυγε για το Παρίσι. Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1962 και άρχισε να εμφανίζεται στο θέατρο και τον κινηματογράφο δίπλα σε γνωστά ονόματα ηθοποιών. Το καλοκαίρι του 1967 άρχισε να γράφει το πρώτο της μυθιστόρημα *«Ο Θησαυρός της Βαγίας»*. Το βιβλίο εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1969 και είχε μεγάλη επιτυχία, ενώ αργότερα μεταφέρθηκε και στην τηλεόραση.

Το γεγονός αυτό στάθηκε καθοριστικό για τη Ζωρζ Σαρή, αφού από τότε αποφάσισε να στραφεί στο γράψιμο. Ωστόσο, η Ζωρζ Σαρή δεν έμεινε μόνο στη συγγραφή βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας. Προσπάθησε με κάθε τρόπο να διαδώσει το παιδικό βιβλίο και να κρατήσει ζωντανή και άμεση επαφή με το κοινό της. Έτσι, άρχισε να πηγαίνει σε σχολεία σε όλη την Ελλάδα και να κάνει ομιλίες. Κατά καιρούς, μέσα από κάποια άρθρα της και με τη συμμετοχή της σε λογοτεχνικές συζητήσεις, έλαβε ενεργό μέρος σε θέματα που αφορούσαν την παιδική λογοτεχνία, όπως τα κόμικς, η θεματολογία του παιδικού βιβλίου και η θέση της γυναίκας σε αυτό.

1.2 Η συγγραφική της δραστηριότητα

Η Ζωρζ Σαρή, από το 1969 που πρωτοεμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα με το *«Θησαυρό της Βαγίας»*, έχει γράψει είκοσι μυθιστορήματα, μία νουβέλα, τέσσερα θεατρικά παιδικά έργα και εννιά βιβλία για μικρά παιδιά. Επίσης, στο ενεργητικό της έχει δεκατέσσερις μεταφράσεις μυθιστορημάτων από τα γαλλικά. Όλα τα βιβλία της έχουν κάνει αρκετές επανεκδόσεις και μερικά από αυτά έχουν βραβευτεί. Το 1994 η *«Νινέτ»* βραβεύτηκε με το Κρατικό Βραβείο Παιδικού Λογοτεχνικού Βιβλίου, καθώς επίσης και από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου (το βραβείο μοιράστηκε με τη Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου). Αργότερα, το 1999, ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου τής

έδωσε ακόμη ένα βραβείο για το *«Χορό της ζωής»*. Το 1988 *«Τα Χέγια»* προτάθηκαν για το βραβείο Άντερσεν.

Πολυγραφότατη και πολυδιαβασμένη, ξεχωρίζει για τα θέματα που επιλέγει, για τους ανθρώπινους ήρωές της, που ζουν καθημερινά και αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της ζωής, για το απλό της ύφος, την απομάκρυνσή της από απλές και κλασικές αφηγηματικές τεχνικές, για την άμεση και μη διδακτική προσέγγιση και παρουσίαση του παιδιού μέσα από τα έργα της και για τη σφαιρική της όραση γύρω από το σύγχρονο παιδί. Αυτό που χαρακτηρίζει το σύνολο του έργου της είναι το βιωματικό γράψιμο και η ανάγκη της να εκφραστεί μέσα από αυτό. Μια ανάγκη που, όπως η ίδια ομολογεί, βοηθά το συγγραφέα να σώσει τον εαυτό του: «Οι συγγραφείς γράφουν πριν απ' όλα για τον εαυτό τους, για να εκφραστούν οι ίδιοι πριν απ' όλα, για να σωθούν». Με το συγκεκριμένο τρόπο η Ζωρζ Σαρή μπορεί να «ζει» σε διαφορετικές καταστάσεις και εποχές και να τις αναπλάθει με μεγάλη πειστικότητα. Τα έργα της αποκτούν ζωντάνια και ρεαλιστική υπόσταση, ενώ οι αναγνώστες της «νιώθουν» ως δικό τους βίωμα αυτό που η συγγραφέας τούς έχει τόσο πειστικά μεταφέρει.

Το βιωματικό γράψιμο, ωστόσο, το οποίο έχει και η ίδια πολλές φορές παραδεχτεί, δεν αποκλείει τη δημιουργική φαντασία και τα μυθοπλαστικά στοιχεία, τα οποία ενυπάρχουν σε όλα τα έργα της. Στα βιβλία της «πλέκεται ο μύθος με την ιστορία» κι έτσι χτίζεται το *μυθιστόρημα*. Ο πυρήνας των έργων της μπορεί να είναι βιωματικός και να αγγίζει την πραγματικότητα, αλλά η ανάπτυξη της πλοκής τους εμπεριέχει πολλά φανταστικά στοιχεία.

Το 1994 βραβεύτηκε με το Βραβείο Παιδικού Λογοτεχνικού Βιβλίου για το μυθιστόρημα *Νινέτ*. Το 1995 και το 1999 βραβεύτηκε από τον Κύκλο Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Το 1988 προτάθηκε για το βραβείο Χανς Κρίστιαν Άντερσεν. Ως ηθοποιός έχει βραβευτεί το 1960 με το βραβείο Β' Γυναικείου ρόλου του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης για τη συμμετοχή της στην ταινία *«Έγκλημα στα Παρασκήνια».*

1.3 Έργα της

<u>Μυθιστορήματα</u>

- *Ο Θησαυρός της Βαγίας* (1969)
- *Το Ψέμα* (1970)
- *Όταν ο Ήλιος…* (1971)
- *Κόκκινη κλωστή δεμένη…* (1974)
- *Τα γενέθλια* (1977)
- *Τα στενά παπούτσια* (1979)
- *Οι νικητές* (1983)
- *Τα Χέγια* (1987)
- *Το παραράδιασμα* (1989)
- *Κρίμα κι άδικο* (1990)
- *Νινέτ* (1993)
- *Ζουμ* (1994)

- *Ε.Π.* (1995)
- *Μια αγάπη για δύο* (με την Αργυρώ Κοκορέλη, 1996)
- *Ο Χορός της ζωής* (1998)
- *Σοφία* (2000)
- *Κλειστά Χαρτιά* (με την Μελίνα Καρακώστα, 2001)
- *Ο Κύριός μου* (2002)
- *Τότε...* (2004)
- *Γράμμα από την Οδησσό* (2005)
- *Το προτελευταίο σκαλοπάτι* (2009)

Παιδικά

- *Το κουμπί και μια βελόνα* (2010)
- *Το γαϊτανάκι* (1973)
- *Ο Φρίκος ο Κοντορεβυθούλης μου* (1980)
- *Η σοφή μας η δασκάλα* (1982)
- *Η κυρία Κλοκλό* (οκτώ βιβλία) (1986-1987)
- *Ο Τοτός και η Τοτίνα* (οκτώ βιβλία, 1988 - 1990)
- *Ο Αρλεκίνος* (1993)
- *Η Πολυλογού* (1993)

Νουβέλα

- *Η αντιπαροχή* (1989)

Θεατρικά

- *Το τρακ* (1988)

Κατίνα Παπά (1903 - 1959) – Η συγγραφέας

1.1. Ζωή και δημιουργία

Η Κατίνα Παπά γεννήθηκε στη Βόρειο Ήπειρο στο χωριό Γιαννιτσάτες. Σε μικρή ηλικία εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα, όπου και φοίτησε στην Ιόνιο Ακαδημία. Αφού πήρε και το πτυχίο της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, διορίστηκε ως καθηγήτρια στο Αρσάκειο της Κέρκυρας. Από το 1924-25 φοίτησε στην Παιδαγωγική Ακαδημία και το 1930 πήγε στην Αυστρία και στη συνέχεια στη Γερμανία με υποτροφία που της δόθηκε από το Υπουργείο Παιδείας. Στη Βιέννη σπούδασε ψυχολογία και υπήρξε μαθήτρια του μεγάλου γιατρού και ψυχολόγου Alfred Adler (1870-1937). Από το 1933 μέχρι το 1955 υπηρέτησε ως καθηγήτρια στη δημόσια εκπαίδευση, ενώ παράλληλα οι προσπάθειες της επικεντρώθηκαν στην ίδρυση παιδαγωγικού συμβουλευτικού σταθμού, ο οποίος και λειτούργησε για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Πέθανε το 1959.

Το συγγραφικό της έργο περιλαμβάνει:

Πεζογραφία: Διηγήματα: *Στη συκαμιά από κάτου, 1935. Αν άλλαζαν όλα, 1948.*
Αφήγημα: *Σ' ένα γυμνάσιο θηλέων, 1957.*
Ποίηση: *Συλλογή 26 ποιημάτων.*
Θέατρο: *Δάφνη.*

1.2. Η ταυτότητα του δημιουργού

Η ψυχογραφική της ικανότητα

Η αγάπη της Παπά για τον άνθρωπο και η ψυχογραφική της ικανότητα είναι δύο χαρακτηριστικά στοιχεία του έργου της. Οι σπουδές της στην ψυχολογία επέδρασαν στη διαμόρφωση της συγγραφικής της προσωπικότητας. Έτσι, στα διηγήματα της παρακολουθούμε την ψυχολογική κατάσταση του κεντρικού ήρωα και διακρίνουμε το ενδιαφέρον της για την ανθρώπινη ύπαρξη. Αρκετά από τα κείμενα της είναι ηθογραφικού χαρακτήρα, με θέματα που αντλεί από το κοινωνικό περιβάλλον, ενώ άλλα έχουν ως θέμα τους το σχολικό περιβάλλον.

Η συγγραφέας χρησιμοποιεί απλή γλώσσα και το ύφος της είναι παραστατικό. Με αυτό τον τρόπο καταφέρνει να μας μεταδώσει τα συναισθήματα των προσώπων και να μας κάνει να νιώσουμε τον ψυχικό κόσμο των ηρώων της.

Αλέξανδρος Δελμούζος (1880 - 1956) – Ο παιδαγωγός

1.1. Ζωή και δράση

Ο Αλέξανδρος Δελμούζος γεννήθηκε στην Άμφισσα (Σάλωνα) στις 31" Δεκεμβρίου του 1880 και εκεί έζησε μέχρι δεκαέξι χρονών. Τα χρόνια αυτά, όπως ο ίδιος ομολογεί, ήταν τα πιο ευτυχισμένα της ζωής του: «Τα 16 χρόνια της ζωής μου τα έζησα στα Σάλωνα. Και αν αξίζει κάτι στη δουλειά που έχω κάμει ως τώρα, το χρωστώ κυρίως στα χρόνια εκείνα. Εκεί, σε μια επαρχιακή πόλη, και σ' ένα σπίτι που ήταν η καρδιά της, έζησα ζωή αληθινά ελληνική... Σ' αυτήν έχει τις ρίζες του και ο άνθρωπος και ο δημοτικισμός και ο δάσκαλος...».[17]

Σκληρός, Δελμούζος, Τριανταφυλλίδης, το 1907 στην Ιένα

Οι γονείς του φρόντισαν με στοργή και αγάπη τα έξι παιδιά τους, τέσσερα αγόρια και δύο κορίτσια, και τους πρόσφεραν άνετη ζωή και μόρφωση. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του έπαιξε και το περιβάλλον της επαρχιακής πόλης, γιατί τον μύησε στα ήθη, στα έθιμα και στις παραδόσεις του ελληνικού λαού και τον οδήγησε στην πηγή από όπου άντλησε τις αξίες που υπηρέτησε σε όλη του τη ζωή.

Το 1898 οι γονείς του, αφού τελείωσε το γυμνάσιο, τον έστειλαν στην Αθήνα για να σπουδάσει μηχανικός στο Πολυτεχνείο, αλλά εκείνος γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου, με σκοπό να πραγματοποιήσει το όνειρο του, να ασχοληθεί με τη λογοτεχνία. Την έφεση του στη λογοτεχνία την είχε φανερώσει από τα γυμνασιακά του χρόνια, γράφοντας ποιήματα και αργότερα διηγήματα.

Όμως οι σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή τον απογοήτευσαν και διαπίστωσε ότι η ελληνική παιδεία έπασχε σε όλες τις βαθμίδες. Η διδακτική μέθοδος η οποία στηριζόταν στην αυθεντία του καθηγητή, οι κουραστικές και χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο παραδόσεις, η στείρα απομνημόνευση και η έλλειψη κριτικής σκέψης ήταν μερικά από τα προβλήματα που έπλητταν τη μάθηση και μετέτρεπαν σε αδιαφορία τη δίψα για γνώση. Η διαπίστωση αυτή τον οδήγησε στην απόφαση του να γίνει δάσκαλος και να αφιερώσει τη ζωή του στην αναγέννηση της παιδείας.

Το 1905 ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Φιλοσοφική Σχολή και πήγε στη Γερμανία για μεταπτυχιακές σπουδές, στη Λειψία και στην Ιένα. Στην Ιένα γνώρισε το Γ. Σκληρό, τον πρώτο Έλληνα κοινωνιολόγο και ιστορικό μαρξιστή[18]. Οι σοσιαλιστικές ιδέες και το έργο του Σκληρού *Το κοινωνικόν μας ζήτημα,* αν και τελικά διαφοροποιήθηκε ιδεολογικά, του έδωσαν τη δυνατότητα να δει από μια άλλη οπτική γωνία την ελληνική κοινωνία και να προσεγγίσει με διαφορετικούς τρόπους τα προβλήματα της.

---

[17] Α. Δελμούζος, *Μελέτες και πάρεργα,* Αθήνα. 1958, τόμ. 2.

[18] μαρξισμός: Φιλοσοφική, κοινωνική και οικονομική θεωρία που διαμορφώθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα από τους Κ. Μαρξ και Φ. Ένγκελς.

Στις αρχές του 1907 επέστρεψε στην Ελλάδα γεμάτος ενθουσιασμό και πίστη για την αναγέννηση της παιδείας και αποφασισμένος να αγωνιστεί για ουσιαστικές εκπαιδευτικές αλλαγές. Στη δεκαετία που ακολούθησε την ήττα του 1897[19], 1898-1907, ωρίμασε στη σκέψη πολλών πνευματικών ανθρώπων της εποχής η ανάγκη για ριζικές αλλαγές σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Η προσκόλληση στους αρχαίους προγόνους είχε αποδειχθεί καταστροφική και η επιμονή στην αρχαιομάθεια είχε βαλτώσει την εκπαίδευση των νέων. Ο Δελμούζος με δημοσίευμα του στην εφημερίδα *Ακρόπολις* παίρνει θέση για το γλωσσικό ζήτημα, που ήδη από το 1901 με τα Ευαγγελικά και το 1903 με τα Ορεστιακά (Ευαγγελικά: αντίδραση στη μετάφραση των ευαγγελίων από τον Αλέξανδρο Πάλλη με στοιχεία δημοτικής και Ορεστιακά: αντίδραση σε παράσταση της *Ορέστειας* του Αισχύλου στη δημοτική) ήταν το επίμαχο θέμα συζητήσεων και αντιπαραθέσεων.

Οι απόψεις του Δελμούζου για την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας στην εκπαίδευση ενισχύθηκαν από τις ιδέες του Κωνσταντινουπολίτη γιατρού Φώτη Φωτιάδη, ο οποίος συνέδεσε γλωσσικό ζήτημα και εκπαιδευτική αναγέννηση. Το κίνημα του δημοτικισμού φούντωσε και το Μάιο του 1910 ιδρύεται ο Εκπαιδευτικός Όμιλος από τους Α. Δελμούζο, Α. Καρκαβίτσα, Μίλτο Κουνταυρά, Ίωνα Δραγούμη, Ν. Καζαντζάκη, Α. Παπαναστασίου κ.ά., με στόχο την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και την καθιέρωση της δημοτικής στην εκπαίδευση.

Το 1908 ο Αλέξανδρος Δελμούζος με τη βοήθεια και τη συμπαράσταση του Βολιώτη γιατρού Δημ. Σαράτση ίδρυσε ένα ανώτερο παρθεναγωγείο με τρεις τάξεις. Γλώσσα διδασκαλίας ήταν η δημοτική και το πρόγραμμα σπουδών στηριζόταν σε νέες μεθόδους διδασκαλίας. Ο Δελμούζος όμως αντιμετώπισε την αντίδραση της τοπικής κοινωνίας, που θεωρούσε τη δημοτική γλώσσα όργανο του αθεϊσμού και της χυδαιότητας. Το σχολείο έκλεισε και ο Δελμούζος με το Σαράτση παραπέμφθηκαν σε δίκη στο Εφετείο του Ναυπλίου, το οποίο και τους αθώωσε.

Παρά την απογοήτευση από την κατάληξη του σχολείου του Βόλου και την τα-λαιπωρία της δίκης, ο Δελμούζος συνεχίζει τη δράση του αυτή τη φορά μαζί με τους Μανόλη Τριανταφυλλίδη και Δημήτριο Γληνό. Οι τρεις άνδρες αποτέλεσαν τα βασικά στελέχη στα οποία στηρίχθηκε η κυβέρνηση Βενιζέλου για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Στις 19 Σεπτεμβρίου 1917 ο Δελμούζος και ο Τριανταφυλλίδης διορίστηκαν ανώτεροι επόπτες της δημοτικής εκπαίδευσης, ενώ ο Γληνός ήταν ήδη γενικός γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας. Η δημοτική γλώσσα καθιερώθηκε με νόμο και τα αναγνωστικά του δημοτικού εκδόθηκαν στη δημοτική, υλοποιώντας το όραμα των μεταρρυθμιστών. Στη συνέχεια, η δράση του Δελμούζου επικεντρώθηκε στην προσπάθεια ενημέρωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού το οποίο θα στήριζε τη μεταρρύθμιση.

Όμως τα πολιτικά γεγονότα ανέτρεψαν την πορεία της μεταρρύθμισης. Το 1920 η κυβέρνηση Βενιζέλου έπεσε και μαζί της χάθηκε η ελπίδα για ολοκλήρωση των

[19] Πρόκειται για τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, ο οποίος έληξε με ταπεινωτικούς όρους για την Ελλάδα, που οδηγήθηκε στην οικονομική εξάρτηση από τις Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία), για να πληρώσει την αποζημίωση που όφειλε στους Τούρκους νικητές.

εκπαιδευτικών αλλαγών. Ο Δελμούζος, ο Γληνός και ο Τριανταφυλλίδης παραιτήθηκαν από τις θέσεις τους, τα αναγνωστικά του δημοτικού καταργήθηκαν και η καθαρεύουσα επανήρθε στα σχολικά βιβλία.

Ο Δελμούζος, απογοητευμένος και πάλι, έφυγε με την οικογένεια του για τη Γερμανία (1921). Εγκαταστάθηκε στο Μόναχο, όπου είχε την ευκαιρία να γνωρίσει το θεωρητικό έργο του Georg Kerschensteiner[20] αλλά και την εφαρμογή του έργου του στο Σχολείο Εργασίας. Οι ιδέες του Γερμανού παιδαγωγού κυριαρχούσαν στον ευρωπαϊκό χώρο και βρήκαν απήχηση στο ανήσυχο πνεύμα του Δελμούζου. Οι απόψεις του για τη διδακτική πράξη καθώς και οι προτάσεις του για τα σχολικά προγράμματα σπουδών αποτέλεσαν για το Δελμούζο το υλικό που ενίσχυσε τις θέσεις του για ουσιαστικές αλλαγές στην εκπαίδευση.

Η Μικρασιατική Καταστροφή το 1922 ανέτρεψε το πολιτικό σκηνικό και ο Δελμούζος επέστρεψε στην Ελλάδα με την ελπίδα ότι αυτή τη φορά θα ολοκλήρωνε το έργο του. Τον Οκτώβριο του 1923 ιδρύθηκε το Μαράσλειο Διδασκαλείο και διευθυντής του διορίστηκε ο Δελμούζος. Τρία χρόνια δούλεψε σκληρά για να γίνει το σχολείο ένας ζωντανός χώρος γνώσης και δημιουργίας. Δυστυχώς, και αυτή τη φορά ο αγώνας του δε δικαιώθηκε. Κατηγορήθηκε, ακόμα και από εκπαιδευτικούς συμβούλους, για αθεΐα, απομακρύνθηκε από τη θέση του και σύρθηκε στα δικαστήρια. Αν και με το πόρισμα του αρεοπαγίτη Γεωργίου Αντωνακάκη αθωώθηκε, τον Ιανουάριο του 1926 (δικτατορία Πάγκαλου) απολύθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και δύο χρόνια αργότερα κατηγορήθηκε από την Εκκλησία για διάδοση αθεϊστικών ιδεών και προσηλυτισμό.

Το 1927 ο Εκπαιδευτικός Όμιλος διασπάστηκε για λόγους ιδεολογικούς και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση θάφτηκε. Οι αντιδραστικοί κύκλοι της εποχής κτύπησαν ανελέητα κάθε προοδευτική αλλαγή και διέλυσαν τα οράματα των πνευματικών ανθρώπων. Ο Δελμούζος είδε τον αγώνα μιας ζωής να συνθλίβεται, έχασε φίλους και συνεργάτες και, το σημαντικότερο, είδε το σχολείο να παραμένει σκοτεινό, τους μαθητές με ναρκωμένη ψυχή και τους δασκάλους να σέρνουν τη ζωή τους μέσα στα απολιθωμένα σχολεία.

Το 1928 η δικτατορία του Πάγκαλου καταλύεται και ο Δελμούζος εκλέγεται καθηγητής Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Η αποτυχία των προσπαθειών του για αναγέννηση της παιδείας τον οδήγησε στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, αν και η αγάπη του για τη δημοτική και μέση εκπαίδευση δε μειώθηκε ποτέ. Όσα χρόνια δίδαξε στο πανεπιστήμιο υπήρξε ο Δάσκαλος που προσπαθούσε να καλλιεργήσει στις ψυχές των φοιτητών τη δίψα για γνώση, στο νου τους την κριτική σκέψη και στην καρδιά τους την αγάπη για το παιδί.

Η δικτατορία του Μεταξά το 1937 τον ανάγκασε για άλλη μια φορά να παραιτηθεί. Εγκατέλειψε το πανεπιστήμιο, χωρίς ωστόσο να παραμείνει ανενεργός. Την υπόλοιπη ζωή

[20] G. Kerschensteiner: Μεγάλος Γερμανός παιδαγωγός των αρχών του 20ού αιώνα. Πίστευε ότι στόχος του σχολείου είναι η ηθική εξύψωση ατόμου και κοινωνίας και η εκμάθηση ενός επαγγέλματος. Έδινε έμφαση στη χειροτεχνική εργασία, στην ελεύθερη απασχόληση και στο παιχνίδι των μαθητών.

του την αφιέρωσε στη συγγραφή έργων καθώς και στη δημοσίευση άρθρων σε εφημερίδες και περιοδικά. Πέθανε στην Αθήνα στις 10 Δεκεμβρίου του 1956.

1.2. Η συγγραφική του δραστηριότητα

Ο Αλέξανδρος Δελμούζος αφιέρωσε το συγγραφικό του έργο στην εκπαίδευση και στη γλώσσα. Ιδέες και εμπειρίες από τη σχολική πράξη αποτυπώνονται με διαύγεια και γλαφυρότητα, εκφράζοντας την πίστη του στη δύναμη της πνευματικής καλλιέργειας. Επίσης, με άρθρα του σε εφημερίδες και περιοδικά αγωνίστηκε για την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας στα σχολεία.

Έργα του:

1. *Δημοτικισμός και παιδεία.* Αθήνα. Εκδ. Ράλλη και Σία, 1926.
2. *Οι πρώτες προσπάθειες στο Μαράσλειο,* τομ. Α', Εκδ. Δ. Δημητράκου.
3. *Το πρόβλημα της Φιλοσοφικής Σχολής,* Αθήνα, Εκδ. Γλάρου, 1944.
4. *Παιδεία και κόμμα,* Αθήνα, Εκδ. Αλικιώτη, 1947.
5. *Ο Φώτης Φωτιάδης και το παιδαγωγικό του έργο,* Εκδ. Αλικιώτη.
6. *Το κρυφό σκολειό,* Εκδ. Γαλλικού Ινστιτούτου.
7. *Μελέτες και πάρεργα,* Αθήνα, 1958 κ.ά.

Επίσης δημοσίευσε άρθρα του στις εφημερίδες *Ακρόπολις, Δημοκρατία, Ελεύθερος Λόγος* κ.ά. και σε περιοδικά.

Βιβλιογραφία

- ✓ Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1994.
- ✓ Mario Vitti, *Η γενιά του ’30*, εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1995.
- ✓ Κ. Θ. Δημαράς*, Η ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα 1987.
- ✓ Λίνος Πολίτης, *Η ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985.
- ✓ Θ. Πυλαρινός, Σ. Χατζηδημητρίου, Λ. Βαρελάς, *Σχολικό Βιβλίο Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου*, ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ, Αθήνα 2012
- ✓ Πληροφορίες από τη Wikipedia και με τη χρήση της μηχανής αναζήτηση google.

Βιβλιογραφία Ν. Καζαντζάκη

- ✓ Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994.
- ✓ Αλέξης Ζήρας, «Ο δυϊσμός του Ν. Καζαντζάκη», από τη σειρά *Η μεσοπολεμική πεζογραφία*, τόμος Δ΄, Εκδόσεις Σόκολης, Αθήνα, 1992.
- ✓ Περιοδικό *Νέα Εστία*, αφιέρωμα, τόμος 102, Χριστούγεννα 1977.
- ✓ Περιοδικό *Θέματα Λογοτεχνίας*, τεύχος 10, Νοέμβριος 1998 – Φεβρουάριος 1999.
- ✓ Περιοδικό *Διαβάζω*, τεύχος 190, Απρίλιος 1988.
- ✓ Περιοδικό *Διαβάζω*, τεύχος 377, Σεπτέμβριος 1997.
- ✓ *Τετράδια Ευθύνης 3*, Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη (αφιέρωμα), 1977.

Βιβλιογραφία Ζ. Σαρή

- ✓ Βασ. Δ. Αναγνωστόπουλος – Κώστας Φωτάκης, *Λεξικό Συγγραφέων*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2000.
- ✓ Άντα Κατσίκη – Γκίβαλου, *Το θαυμαστό ταξίδι. Μελέτες για την παιδική λογοτεχνία*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1995.

Βιβλιογραφία Κ. Παπά

- ✓ Λίλη Ιακωβίδη, *Κατίνα Παπά - από τη ζωή και το έργο της,* Αθήνα, 1972.
- ✓ Ζωή Κ. Μπέλλα - Δημήτρης Πτολεμαίου, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας - Ένα διδακτικό βοήθημα,* τόμος 2ος, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1982.

Βιβλιογραφία Α. Δελμούζου

- ✓ Κώστας Βάρναλης, *Αισθητικά – Κριτικά*, τόμος Β΄, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1958.
- ✓ Κώστας Βάρναλης, *Φιλολογικά απομνημονεύματα*, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1980.
- ✓ Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, τόμος πρώτος, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα, 1983.
- ✓ Ιωάννης Ξηροτύρης, *Αλέξανδρος Δελμούζος*, Θεσσαλονίκη, 1972.

- ✓ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, *Τα γράμματα και η τέχνη – Μελετήματα και προσωπογραφίες*, Αθήνα, 1967.
- ✓ Ε. Π. Παπανούτσος, *Α. Δελμούζος*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1984.

Αφιερώματα σε περιοδικά

- ✓ *Παιδεία και Ζωή 2*, 15 Ιουνίου 1953, αρ. 18-19.
- ✓ *Νέα Εστία 64*, 1 Οκτωβρίου 1958, αρ. 750.
- ✓ *Λόγος και Πράξη*, Χειμώνας 1986, αρ. 28.
- ✓ *Νέα Παιδεία*, Άνοιξη 1987, αρ. 42.
- ✓ *Νέα Παιδεία*, Καλοκαίρι 1988, αρ. 47.

Έργα του

- *Δημοτικισμός και παιδεία*, Εκδόσεις Ράλλη και Σία, Αθήνα, 1926.
- *Το κρυφό σκολειό*, Εκδόσεις Γαλλικού Ινστιτούτου.
- *Μελέτες και πάρεργα*, Αθήνα, 1958.